

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 27.

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet Petersson aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kontroll- och justeringsstyrelsen;

angående reglering af löneförhållandena m. m. vid mynt- och kontrollverken;

angående ersättning till Malmö stad för vissa delar af den till Malmö hospital anslagna, men till statsverket indragna tionde från jordar inom stadens område; och

angående upplåtelse af tomtplats för bostad åt maskinisten vid vattenledningsverket i Trollhättan.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Enligt den 12 i denna månad fattadt beslut företogs nu val af åtta ledamöter och åtta suppleanter i andra särskilda utskottet; och utsågos därvid till:

Ledamöter:

herr <i>Berg</i> i Stockholm	med 202 röster,
„ <i>Hellgren</i>	„ 202 „
„ <i>Jansson</i> i Djursåtra	„ 202 „
„ <i>Kristensson</i>	„ 202 „
„ <i>Forssling</i>	„ 201 „
„ <i>Larsson</i> i Klagstorp	„ 201 „
„ <i>Ericsson</i> i Ofvanmyra	„ 199 „ och
„ <i>Lundell</i>	„ 198 „

Närmast i röstetal kom herr *Hellberg* med 3 röster.

Suppleanter:

herr <i>Hellberg</i>	med 212 röster,
„ <i>Strömberg</i>	„ 211 „
„ <i>Ifvarsson</i>	„ 211 „
„ <i>Ahlfvengren</i>	„ 206 „
„ <i>Magnusson</i> i Tumhult	„ 204 „
„ <i>Pettersson</i> i Bjälbo	„ 203 „
„ <i>Pålsson</i>	„ 199 „ och
„ <i>Gibson</i>	„ 129 „

Närmast i röstetal kom herr *Andersson* i Grimbo med 82 röster.

Ordningen mellan herrar *Strömberg* och *Ifvarsson* bestämdes, sådan den finnes här ofvan angifven, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Hans excellens, herr statsministern *Lindman*, som anförde: Herr talman, mina herrar! En ärad ledamot af denna kammare har till mig framställt följande frågor:

»1:o Anser Kungl. Maj:ts regering uppenbart, att ledamot af Riksdagen måste äga enahanda rätt som tillkommer medborgare i allmänhet att af ämbets- och tjänstemän inhämta upplysningar i tjänsteangelägenheter?

2:o Anser regeringen, att en ämbets- eller tjänsteman, som på anmodan tillhandagår en riksdagsman med upplysningar *utöfver* dem, hvarje medborgare äger fordra, därigenom handlar obehörigt? Om så ej är, anser regeringen, att samma handlingssätt blir obehörigt, därest upplysningarna önskats för ett utskotts räkning?

3:o Anser regeringen, att föreningar, som bildats af stats-tjänare — civila eller militära — äga att i frågor, som angå deras egna intressen, utan särskild befallning eller särskildt tillstånd afgifva yttranden? Om så är, anser regeringen, att ett sådant förfarande blir obehörigt därför att yttrandet afgifves på anmodan af en riksdagsledamot för ett utskotts räkning?»

Det af honom sålunda berörda ämnet är af synnerlig vikt, och regeringen begagnar med nöje tillfället att klargöra sin ställning till detsamma. Amnets vikt beror därpå, att det berör, å ena sidan, Riksdagens intresse att få del af samtliga de upplysningar, som kunna vara af vikt vid bedömande af en Riksdagens pröfning under-

ställd fråga, och, å andra sidan, den ställning, som i grundlagarna blifvit konungamakten tillförsäkrad såsom chef för förvaltningen.

Såsom vi alla veta, gäller det här den rätta tillämpningen af 46 § riksdagsordningen.

Det är då af vikt att se densamma i belysningen af dess historiska tillkomst. Och det är en sådan historisk belysning jag till en början ber att få lämna. Jag vill dock genast äfven betona, att det resultat, hvartill man sålunda kommer, icke kan för frågan vara ensamt afgörande.

Första gången någon bestämmelse uti ifrågavarande afseende förekommer i våra författningar torde vara i 1723 års riksdagsordning.

I dess 14:de punkt heter det:

»Vid alla deliberationer och rådslag, så väl uti hela ståndet tillsammans som sekreta utskottet och deputationerna, bör i akt tagas, att när något kollegii förrättning under skärskådande tages, kunna och måge väl dess ledamöter till underrättelse höras, men när saken slutas eller om slutet discuterar, böra de taga afträde. Det samma bör jämväl hvar och en ställa sig till efterrättelse, då någon sak honom enskildt kan angå, hvarvid, jämte honom, dess närmaste anhöriga intill och med syskonen sig afhålla böra.»

Detta stadgande var ju redan i och för sig ganska tänjbart, men ingalunda lära väl denna riksdagsordnings författare tänkt sig, att Riksens Ständer skulle komma att så ingripa i hela statsförvaltningen, som sedermera blef fallet under frihetstiden. Vi känna alla de missbruk, som därunder ägde rum och som säkerligen ingen af oss vill se upprepade. *Ständerna* icke blott satte sig som högsta instans i alla mål, som förut blifvit af Konungen, »kollegierna» och »andra vederbörande» med utslag afgjorda. De formerade sig ock — för att citera en känd statsrättslärare — till domstol, där de själfva voro på en gång åklagare och domare, och gjorde sig tillika till domens exekutor. Och *utskotten* tillvällade sig småningom hela den verkställande makten. De arresterade personer, som angifvits för farliga stämplingar, beslöto ingå förbund med främmande makter — o. s. v.

1723 års riksdagsordning blef år 1772 upphäfd och någon bestämmelse uti ifrågavarande ämne finnes icke förrän i 1810 års riksdagsordning, där ett stadgande förefinnes i dess 42 §.

De förhandlingar, som föregingo detta stadgandes tillkomst, äro särdeles belysande för tolkningen af detsamma och jag skall därför be att litet få uppehålla mig därvid.

I det förslag till riksdagsordning, som för Ständerna framlades af konstitutionsutskottet vid 1809 års Riksdag har den § 42 följande lydelse: »finner utskott sig behöfva af någon Konungens embetsman eller af något Publikt verk inhemta muntliga eller skriftliga upplysningar, vände sig därom genom sin ordförande till Hofcanselleren, hvilken åligge att skyndsamt därtill sin ämbetsåtgärd lämna. Gälle likväl ej detta stadgande i afseende på Stats-Contoiret, hvilket likasom Banko- och Riksgäldsverken, är inför vederbörande Riksens

Svar ö
interpellation.
(Forts.)

Ständers Utskott och Revisorer för medlen redovisande, och bör således alla. i frågor om själfva redovisningen af medlen, äskade upplysningar omedelbarligen meddela.»

Då denna § behandlades hos ridderskapet och adeln, anmärktes af en talare, att troligen kunde statsutskottet för sitt arbete behöfva upplysningar från alla de räkenskapsverk, hvilka stå i någon förbindelse med kronans inkomster och utgifter; det vore därföre ej skadeligt om alla sådana verk blefve lika med statscontoiret i 42 § förpliktade att omedelbarligen meddela affordrade upplysningar.

I borgarståndet gjordes visserligen från ett håll en likartad anmärkning, men från ett annat håll framställdes man anmärkning i motsatt riktning. Den sistberörda anmärkningen framkom i ett memorial, som aflämnades af rådmannen Korsberger. Det är emellertid allmänt känt, att detta memorials författare var Hans Järta. I detta memorial anmärktes, att statskontoret ej borde mer än andra under Konungens befallningar omedelbarligen lydande verk kunna honom ovetande aflämna upplysningar. Anmärkningen riktar sig således mot förslaget, att statskontoret skulle vara skyldigt att utan Konungens vetskap afgifva någon redovisning för vederbörande utskott; men i memorialet får författaren, då han motiverar sin anmärkning, tillfälle att närmare utveckla, hurusom intet enda ord i regeringsformen berättigar Riksens Ständer att genom sina valda revisorers granskning emellan Riksdagarna och sitt statsutskott vid hvarje Riksdag själfva utforska och kräfva de upplysningar, som Konungen uttryckligen fått sig ålagdt och förbehållet att låta för statsutskottet uppgifva. Efter Sveriges statsförfattning tillkommer lagstiftningsmakten Konungen och ständerna samfäldt, säges i anförandet, beskattningsmakten ständerna och styrande makten Konungen allena. Konungen vore i utöfningen af denna sistnämnda makt bunden af formaliteten och förpliktad att af statens ämbetsmän emottaga upplysningar och råd, samt hela styrelsen ställd under den mäktiga kontrollen af nationens allmänna omdöme. Men ifrån all delaktighet i styrelsen äro ständerna uteslutna genom föreskrifter, som öfverallt, där någon anledning därtill funnes, uti regeringsformen blifvit gifna och upprepade. De flesta en regerings åtgärder utföras genom något användande af statsmedlen. Den speciella granskningen af detta användande skulle således leda Riksens Ständer i en pröfning af regeringens mått och steg, som snart öfverginge till en sådan anarkisk öfverförvaltning, hvaraf våra riksdagshäfter förvara för oss och våra efterkommande en varnande erfarenhet. I stället att, efter regeringsformen, endast bestämma de hufvudsummor, som Konungen ägde att till vissa klasser af allmänna behof använda, skulle Riksens Ständer först klandra och sedan småningom föreskrifva hvarje särskild utgift, som Konungen komme att anordna. Den minsta pension, den obetydligaste nådegåfva, blefve då, likasom fordom hvarje fänriksfullmakt, ett ämne för Riksens Ständers öfverläggningar. Fäderneslandets stora angelägenheter åsidosattes för de små omsorgerna att rätta förmenta misstag af föga vikt och kanhända någon gång för den låga om-

tanken att vinna onskilda fördelar eller tillfredsställa onskilda passioner.

Med anledning af dessa inom ridderskapet och adeln samt borgarståndet emot ifrågavarande paragraf framställda anmärkningar yttrade konstitutionsutskottet i afgifvet memorial följande:

»På förekomne viktige skäl, och dels för att undvika all förblandning emellan lagstiftande och verkställande magterne dels för att bättre utmärka sättet och marschen till upplysningars inhämtande har utskottet uteslutit hela sista momentet, såsom onödigt efter redactionen af 30 §, och stileradt det första annorlunda, dock med bevarande af dess väsentliga innehåll».

I 30 § hade nämligen stadgats, att Konungen skulle för statsutskottet låta uppvisa statsverkets tillstånd till alla dess delar.

Den omstilisering af första momentet hvarom utskottet talar bestod däri, att under det att ett utskott enligt det först framlagda förslaget vore berättigadt att vända sig till Hofcancelleren, som det ålåg att lämna sin ämbetsåtgärd, så hade detta nu ändrats så, att utskottet skulle hos Hofcancelleren begära *Konungens befallning* till vederbörande om de åskade upplysningarnas meddelande.

Efter diskussion i ridderskapet och adeln beslöts emellertid, att statskontorets skyldighet att omedelbarligen lämna upplysningar skulle bibehållas, hvaremot den från början föreskrifna skyldigheten för statskontoret att inför vederbörande utskott redovisa borttogs ur paragrafen.

I 1810 års riksdagsordning har därför paragrafen erhållit följande lydelse:

»Finner utskott sig behöfva af någon Konungens Ämbetsman eller af något Publikt verk inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar, begäre genom sin ordförande hos Hofcancelleren Konungens nådiga befallning till vederbörande, om de åskade underrättelsers meddelande. Gälle likväl ej detta stadgande i afseende på Statskontoret, hvilket, lika som Banco- och Riksgäldsverken, bör, i frågor om själfva redovisningen af medlen, alla åskade upplysningar omedelbarligen meddela».

I paragrafen vidtogs härefter 1840, då hofkanslersämbetet afskaffades, den för nu ifrågavarande fråga betydelselösa förändringen att i stället för »hofkansleren» insattes »den statsrådets ledamot Konungen vid hvarje Riksdag därtill förordnar».

I 1866 års riksdagsordning erhöll ifrågavarande §^{tes} ordningsnumret 46 och fick den lydelse, som den nu äger. De förändringar, som då vidtoges med densamma, bestodo däri att dels orden »publikt verk» utbyttes mot »allmänt verk», dels ordet »begäre» utbyttes mot »äger begära», dels ordet »nådiga», uteslöts ur uttrycket »Konungens nådiga befallning», dels »underrättelser» ersattes med »upplysningar», och dels, slutligen, ordställningen »Gälle likväl ej detta stadgande i afseende på etc.» utbyttes mot »dock böra statskontoret samt banko- och riksgäldsverken» etc.

Några motiver till de sålunda företagna förändringarna förekomma icke vare sig i den kungl. propositionen, i konstitutions-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

utskottets betänkande eller i Rikens Ständers förhandlingar. Efter år 1866 har någon förändring icke i paragrafen vidtagits.

Hvad innebär nu detta stadgande?

Af den historik, som jag lämnat, synes det mig uppenbart, att anledningen till paragrafens tillkomst har varit, att man velat skydda Konungens makt i hans egenskap af högsta chefen för den förvaltande myndigheten. Man har, med erfarenheten från frihetstiden, velat förebygga, att Riksdagen eller dess utskott satte sig i den förvaltande myndighetens ställe. Det är denna synpunkt man måste ha klar för sig vid förevarande frågas besvarande. Det förfaringssätt, som kan iakttagas för underlättande af riksdagsarbetet utan att berörda grundsats förtryckes, bör naturligen äga rum, men det är å andra sidan hvarje regerings skyldighet att vaka öfver att grundsatsen icke trädes för nära.

Innan jag emellertid närmare ingår på detta ämne, skall jag be att få yttra mig angående en tolkning af förevarande paragraf, som under den redan i pressen förda diskussionen förekommit. Man har nämligen velat förfäktat den satsen, att det väl vore sant, att ordet »begäres» i 1810 års riksdagsordning innebure ett bestämdt förbud för ett utskott att förskaffa sig upplysningar från ämbetsmän och ämbetsverk i annan ordning än som vore i paragrafen föreskrifven, men att man just genom att utbyta detta ord mot »äger begära» skulle velat upphäfvat detta förbud och i stället öfverlåta åt ett utskott att antingen vända sig till Konungen för att utverka hans befallning till ämbetsmannen eller också helt lugnt gå Konungen förbi och direkt vända sig till ämbetsmannen.

Såsom jag redan nämnt finnas inga motiv, som angifva anledningen till den vidtagna förändringen.

Af de olika förslag, som föregingo den nya riksdagsordningens tillkomst erhåller man emellertid en synnerligen god ledning för tolkningen af uttrycket »äger — — begära». Och går jag nu att lämna herrarna denna historik.

Jag ber därvid först att få erinra om det förslag till ny riksdagsordning, som vid 1840—1841 års riksdag framlades af konstitutionsutskottet i dess memorial n:r 68. Här fanns fortfarande kvar från 1810 års riksdagsordning ordet »begäres» hvaremot redan här ordet »underrättelse» var utbytt emot upplysningar. I stället för ordställningen »Gälle likväl ej detta stadgande» står: »Statskontoret vare dock skyldigt att, i fråga om själfva redovisningen af medlen, alla äskade underrättelser utan sådan befallning meddela.» Härjämte upptogs nu en fråga, som sedermera ofta diskuterades vid de följande olika representationsförslagen, den nämligen, huruvida utskotten skulle äga att inhämta upplysningar af enskilda personer. I det ifrågavarande förslaget heter det: »Har utskottet erhållit Riksförsamlingens tillstånd att af enskilda svenska män infordra upplysningar i visst mål, åligge det hvar och en att utskottets frågor i målet besvara.»

Sedan det vid sistberörda riksdag antagna grundlagsförslag blifvit vid det därpåföljande riksmötet, som hölls 1844—1845, för-

kastadt, utarbetade konstitutionsutskottet vid sistnämnda riksdag ett nytt förslag till riksdagsordning.

I detta förslag har uttrycket »begäre» utbytt mot orden »må utskottet» etc. »begära». Härjämte förekommer ett stadgande om, att utskott och ägde att om ärenden, som vore under dess beredning, inhämta upplysning af enskilda medborgare.

Att utskottet emellertid genom att utbyta ordet »begäre» mot uttrycket »må begära» icke tänkt sig att härigenom medgifva ett utskott att antingen vända sig till Konungen och utverka hans befallning till ämbetsverket eller och inhämta upplysningarna direkt från ämbetsverken, framgår af motiveringen till ifrågavarande paragraf. Håri heter det nämligen:

»I sammanhang med det stadgande, som redan uti 42 § riksdagsordningen förekommer och hvarigenom utskotten lämnats öppet att, *i föreskrifven ordning*, begära muntliga eller skriftliga upplysningar af kronans ämbetsmän och publika verk, har konstitutionsutskottet ansett sig i förslaget böra tillägga ett nytt moment angående rättighet för utskotten att om ärenden, som äro under deras beredning, inhämta upplysningar äfven af enskilda medborgare.»

Att det således icke varit utskottets mening, att utskotten skulle få, därest dess förslag blefve lag, hänvända sig till ämbetsmännen, lärer häraf vara oförtydligt.

Innan nästkommande riksdag sammanträdde, hade Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté med uppdrag att utarbeta en ny representationsreform.

Protokollen, innefattande de vid kommitténs sammanträden fattade besluten, äro utgifna af trycket. Af dessa protokoll framgår, att kommittén bland annat beslutat föreslå, »att därest utskott funne sig behöfva af någon Konungens ämbetsman eller af något offentligt verk inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar, utskottet *skulle äga*, genom sin ordförande, hos den statsrådets ledamot, Konungen därtill vid hvarje Riksdag förordnat, begära Konungens nådiga befallning till vederbörande om de äskade underrättelsernas meddelande; hvilket förfarande dock ej borde vara *behöfligt* i afseende på statskontoret samt banko- och riksgäldsverken, de där i frågor om redovisning af medel borde alla äskade upplysningar omedelbarligen meddela; och skulle utskottet jämväl äga att om ärende, som voro under beredning, inhämta upplysningar af enskilda medborgare.»

Af detta uttalande framgår, att kommittén ansåg det vara *behöfligt*, att utskotten skulle vända sig till den nämnda statsrådsledamoten för att från andra ämbetsverk än statskontoret erhålla upplysningar eller med andra ord att någon annan väg än den sålunda utstakade icke fanns för dylika upplysningars erhållande.

Detta är så mycket mer att fästa afseende vid som det just är det af kommittén i enlighet med detta dess beslut framlagda förslag, hvåri för första gången orden »äger — begära» förekomma. Kommitténs afsikt att härigenom icke göra någon förändring i sak mot hvad förut gällde, framgår äfven af den föreslagna

Svar å
interpellation.
(Forts.)

paragrafens lydelse. Andra punkten i paragrafen börjar nämligen sålunda: »Detta förfarande erfordras dock ej i afseende på statskontoret» etc.

Tydligare kan man icke gärna gifva uttryck för afsikten att när det gäller andra ämbetsverk än statskontoret *erfordras* det föreskrifna förfarandet att utverka Konungens befallning.

I den proposition till ny riksdagsordning som med stöd af detta betänkande framlades för 1847—1848 års riksdag hade den ifrågasvarande paragrafen samma ordalydelse som i kommittébetänkandet.

Af konstitutionsutskottet tillstyrktes förslaget oförändradt.

Det är denna 1848 års proposition, som tydligen legat till grund för affattningen af 46 § i det af Kungl. Maj:t framlagda förslag till riksdagsordning, som slutligen blef af Riksbens Ständer antaget.

Detta framgår redan vid jämförelse mellan de två förslag, som framlades vid 1848 års och 1863 års riksdagar, och har jag blifvit i tillfälle att ytterligare få detta bekräftadt. Bland framlidne excellensen De Geers efterlämnade papper finnes nämligen ett i hans »Minnen» omnämndt förslag till riksdagsordning, som på uppdrag redigerats af dåvarande expeditionschefen Dreijer. Detta förslag jämte ett detsamma bilagdt exemplar af 1848 års proposition har beredvilligt ställts till mitt förfogande.

Man finner häraf, hurusom författaren särskildt anmärkt, att han ersatt uttrycket »ämbetsverk» i 1848 års förslag med orden »allmänt verk». Att han däremot ersatt orden i andra meningen: »Detta förfarande erfordras dock ej i afseende på statskontoret» etc., med: »dock böra statskontoret samt banko- och riksgäldsverken» etc., har däremot icke af författaren anmärkts. Uppenbarligen har denna omredigering af honom icke ansetts hafva haft någon betydelse och han har tydligen därför icke fäst uppmärksamheten därvid.

Den sista meningen angående rätten att inhämta upplysningar från enskilde medborgare har däremot tydligen varit föremål för mycken öfverläggning, huruvida den skulle bibehållas eller icke. Författaren har från början intagit bestämmelsen och föreslagit att uttrycket må »inhämta» skulle utbytas mot må »infordra», hvarom han gjort särskild anmärkning i konceptet. Sedermera har man tydligen föreslagit att nöja sig med det ursprungliga ordet »inhämta», men slutligen har man stannat vid att hela bestämmelsen skulle utgå.

Jag anför detta som bevis för, huru väl de olika förändringarna från 1848 års förslag, därest de voro af någon vikt, kunna följas i det af Dreijer uppgjorda förslaget.

Och jag vågar härefter fråga herrarna: När man uppenbarligen ser, att man 1848 icke tänkt sig annat än att den enda vägen för utskott att erhålla upplysningar från ämbetsverk och ämbetsmän var att vända sig till Kungl. Maj:t genom den ifrågasvarande statsrådsledamoten, när man ser detta, kan man då antaga att man 1866 skulle afsett att öppna möjligheten till ett annat förfarande utan att detta skulle framgå af några motiver i den till Riksbens Ständer aflätna propositionen, ja icke ens genom någon anmärkning i det första konceptet, som utarbetades, oaktadt i detta koncept anmärkts

äfven synnerligen obetydliga afvikelser från 1848 års förslag? En rägång, som man 1810 uppdragit mellan Riksdagen och Konungen i fråga om den förras befogenhet gentemot förvaltningen och hvarvid 1810 års grundlagsstiftare tydligen fäste den största vikt, den skulle man 1866 hafva rubbat, ja utplanat utan att hafva bevärdigat saken med ett enda ord?

Möjligheten häraf faller på sin egen orimlighet!

Jag kommer till samma resultat jämväl vid en tolkning af paragrafen, sedd utan sin historiska belysning. Våra grundlagar hafva gjort allt för att skilja mellan den lagstiftande myndigheten, Konung och Riksdag gemensamt, den skattebeviljande, Riksdagen ensam, och den förvaltande, Konungen ensam. Oupphörligt i våra grundlagar finna vi en sträfvan att uppdraga gränserna statsmakterna emellan, så att den ena icke skulle komma in på den andras område. Då nu uti förevarande paragraf stadgas, att om ett utskott finner sig behöfva upplysningar så äger det begära befallning till vederbörande ämbetsman att lämna dessa upplysningar, så betyder detta uppenbarligen, att detta är den utväg, som under dylika förhållanden står utskottet öppen, och att någon annan utväg icke finnes.

Jag ber vidare att få fråga: Hvarför skulle man, om utskotten kunde få vända sig direkt till ämbetsmän och ämbetsverk, behöft behålla kvar sista momentet i paragrafen, som stadgar att statskontoret omedelbarligen skall lämna äskade upplysningar? Om utskotten skulle äga att hos alla ämbetsverk och ämbetsmän utan Konungens medverkan erhålla upplysningar, hvarför skulle då fortfarande statskontoret stå kvar såsom särskildt skyldigt att lämna dylika upplysningar? Jag har visserligen sett det försöket till lagtolkning, att statskontoret alltid skulle vara skyldigt att stå utskotten till tjänst, men att det skulle bero på andra ämbetsverk och ämbetsmän att själfva afgöra, om de ville lämna de begärda upplysningarna eller icke. En sådan lagtolkning lärer väl emellertid icke kunna på allvar fasthållas. Icke ha väl våra grundlagsstiftare varit så måna om våra ämbetsmän, att de för deras skull icke velat ålägga dem att lämna utskotten upplysningar, som de ålagt statskontoret att afgifva! Förvisso icke. Det är endast och allenast förhållandet mellan Riksdagen och Konungen såsom chef för den förvaltande myndigheten, som grundlagsstiftaren här haft för ögonen.

Den enda äldre statsrättsvetenskapliga auktoritet, som yttrat sig uti föreliggande fråga, har ock gifvit samma tolkning åt ifrågasvarande paragraf som den af mig nu gifna. I sitt arbete om Svenska Riksdagen påpekar professor Rydin, hurusom 90 § regeringsformen icke tillåter att i annat fall eller på annat sätt, än *grundlagarna bokstafligen föreskrifva*, under Riksdagens, dess kamrars eller utskotts öfverläggning och pröfning finge komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och afsättande, regerings- och domaremakts beslut, resolutioner och utslag, verkställigheten af någon lag, författning eller inrättning samt enskilda medborgares och korporationers förhållande; och han tillägger vidare, att denna Riksdagens ställning till ämbetsmännen har fått en ytterligare bestämning i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
Forts.)

riksdagsordningens § 46, som ej ens medgifver Riksdagen att omedelbart begära upplysningar af Konungens ämbetsmän, med undantag af statskontoret i fråga om redovisning af medel. På ett annat ställe talar han om, att upplysningarna afgifvas från statskontoret, banko- och riksgäldsverken omedelbarligen till utskottens ordförande, såvidt frågan angår redovisning af medel; men i andra fall skall ordföranden vända sig till den statsrådsledamot, som Konungen därtill för hvarje Riksdag förordnar, på det att genom denne må utverkas Konungens befallning till vederbörande att de äskade upplysningarna meddela. På ett tredje ställe har Rydin, på tal därom att officiella handlingar stanna hos det utskott, som förskaffat sig dem, utan att vara i och för granskning eller upplysningars inhämtande tillgängliga för Riksdagens ledamöter utom utskotten, vidare anfört, att olägenheten häraf ökades därigenom, att man icke alltid iakttager den i 46 § riksdagsordningen innehållna föreskriften, att de upplysningar, som ett utskott behöfver, skola inhämtas af den statsrådsledamot, Konungen därtill förordnat; till följd hvaraf äfven sådana uppgifter, som ett utskott eller dess ledamöter förskaffat sig på enskild väg, kunna blifva bestämmande för utskottets beslut, utan att det är sagdt, att de begagnade handlingarna fullständigt och riktigt belysa frågan.

Rydins åsikt angående den rätta tolkningen af 46 § riksdagsordningen är då klar.

Innan jag lämnar frågan om rätta tolkningen af ifrågavarande paragraf ber jag endast att få tillägga, att det naturligen är alldeles likgiltigt. om den ämbets- eller tjänsteman, af hvilken upplysning önskas, är af högre eller lägre grad. Grunden för hela stadgandet ger vid handen, att detta är utan betydelse.

Utaf hvad jag nu anfört torde framgå, att — statsrättsligen sedt — vår riksdagsordning ej känner någon annan väg för utskott att af statens ämbetsmän erhålla upplysningar, muntliga eller skriftliga, än den som 46 § riksdagsordningen utstakar. I hvad mån stadgandet i denna § må vara modifieradt genom annat grundlagsbud och konstitutionell praxis, är en fråga, till hvilken jag strax skall återkomma.

Det må dock dessförinnan betonas, att det i paragrafen är fråga blott om upplysningar till utskott. Där afses således icke att reglera den enskilde riksdagsmannens rätt att erhålla upplysningar af ämbetsmän och ämbetsverk. Den enskilda riksdagsmannen är härutinnan fullkomligt likställd med hvarje annan svensk medborgare. Alla de upplysningar som denne kan erhålla, kan naturligen den enskilde riksdagsmannen få, och de restriktioner, som, efter hvad jag snart skall komma till, måste finnas i fråga om utbyte af åsikter i tjänsteangelägenheter emellan en ämbetsman och ett utskott eller en utskottsledamot, som uppträder å utskottets vägnar, dessa restriktioner finnas icke föreskrifna beträffande förhållandet mellan en ämbetsman och en enskild riksdagsman. I detta afseende finnas inga andra restriktioner än de, som dels tilläfventyrs kunna finnas för ämbetsmannen beträffande hvarje svensk medborgare, och dels i fråga om

riksdagsmannens rätt att använda de erhållna upplysningarna üro gifna i 90 § regeringsformen. Inom dessa gränser kan alltså såväl hvarje ämbetsman för sig som en förening af ämbetsmän fritt meddela sig med en riksdagsman i alla tjänsteangelägenheter och således jämväl beträffande ämbetsmannens egna tjänsteförhållanden och de förhållanden, hvori hela den tjänstemannakår, han tillhör, enligt hans åsikt befinna sig.

Jag vill särskildt framhålla, att den enskilde utskottsledamoten i detta fall tydligen är att likställa med den enskilde riksdagsmannen. Om en utskottsledamot vill söka bilda sig en åsikt i en föreliggande fråga och för sådant ändamål sätter sig i förbindelse med ämbetsmän eller någon förening af ämbetsmän, så lägger tydligen icke 46 § riksdagsordningen något hinder i vägen härför.

Det är först när det gäller meddelande om tjänsteangelägenheter mellan ämbetsmän och utskott, eller en person, hvilken uppträder såsom utskottets bemyndigade representant, som 46 § riksdagsordningen träder i tillämpning. Men — jag upprepar det — därvid torde ock paragrafen anvisa den enda utväg, som riksdagsordningen — sedd ensamt för sig — torde kännas vid.

I grundlagarna kan emellertid lika litet som i andra lagar hvarje paragraf läsas för sig. Den måste ses i sitt sammanhang med andra bestämmelser af samma valör.

Såsom känt är, har nu åtminstone på senare tid ett annat förfaringssätt än det 46 § riksdagsordningen legaliserar blifvit mycket anlitadt. Utskott har genom sin ordförande eller någon ledamot hänvänt sig direkt till den tjänsteman, hvars tjänsteåtgärd eller yttrande önskats, och denna begäran har väl esomoftast beredvilligt tillmötesgått.

Hur är nu denna praxis att förklara?

Till en början vill jag då erinra därom, att enligt tryckfrihetsförordningen flertalet af de hos ämbetsverken förvarade handlingar äro offentliga, för enhver tillgängliga. Det lärer vara tydligt, att, då tryckfrihetsförordningen ej i detta afseende gör något undantag, äfven utskotten äro befogade att — utan mellanhand — i ämbetsverken förskaffa sig de upplysningar, som i de offentliga handlingarna stå att vinna. Föreskriften i 46 § riksdagsordningen kan icke tänkas afskära utskotten från en kunskapskälla, som enligt ett annat grundlagsbud står enhvar öppen.

Är detta riktigt, så ligger det ock nära, ej blott att utskotten utan mellanhand få låna eller få sig tillsända sådana handlingar, som för den enskilde endast äro inom ämbetsverket tillgängliga, utan äfven att vederbörande ämbets- eller tjänstemän tillhandagå utskotten med samlande af sådant material, som utskotten själfva kunde, med stöd af tryckfrihetsförordningen, förskaffa sig genom studium af ämbetsverkets papper. Det synes vara en rimlig, på tryckfrihetsförordningen hvilande praxis, att utskottet icke själf behöfver uppsöka källorna och forska i dem. Utan all omgång bör utskottet härfvid erhålla all den handräckning af tjänstemännen, som är möjlig utan åsidosättande af tjänsteplikt. Och denna princip synes utan våda

Svar å
interpellation.
(Forts.)

kunna utsträckas till andra upplysningar om faktiska förhållanden, äfven om *handlingar*, som bestyrka dem, ej föreligga. Det förekommer ju t. ex. icke så sällan att under utskottens bepröfvande komma frågor, som hafva nära sammanhang med ärenden, som blifvit af ämbetsmän eller ämbetsverk afgjorda. Det kan ju lätt hända, att ett utskott därvid finner en närmare förklaring af innebörden i ett dylikt beslut erforderlig. Om då en utskottsledamot går upp i detta ämbetsverk och anhåller å utskottets vägnar att få en dylik förklaring i den mån densamma kan hafva inverkan på den fråga, utskottet har före, så synes det i allmänhet helt naturligt, att ämbetsmannen lämna dylika upplysningar.

Det tillhandagående med rent faktiska uppgifter, hvarom jag nu talat, kan och taga större dimensioner, utan att likväl några betänkligheter därvid behöfva möta. Jag afser det biträde med utredningar, promemorior och dylikt, som af ämbetsverken eller ämbetsmännen stundom lämnas utskott, utan att den i 46 § riksdagsordningen föreskrifna proceduren begagnats. T. ex. en statistisk sammanställning af primäruppgifter, en rättshistorisk undersökning af ett kameralt ämne. Ej heller i dylika fall torde i *allmänhet* vara något att erinra mot den direkta kommunikationen. Men härvid synas dock två omständigheter vara att observera.

Den ena är, att ju tjänstemannen kan sitta inne med en känedom om förhållanden, som han *icke* får låta komma till utomstående. Om en tjänsteman tager del i underhandlingar om aftal af hvarjehanda art, som kunna föras för statens räkning; om han sysslar med undersökningar, beräkningar eller utredningar, som skola ligga till grund för beslut i något ärende; om han tagit del i öfverläggningar och rådslag, som föregått något beslut m. m., m. m., så kan det inträffa, att han icke äger att härom meddela upplysningar. Gör han det icke desto mindre, handlar han obehörigt och begär tjänstefel. *Hvilka* dessa ärenden äro och *hvilka* upplysningar han på nu angifna grund icke får meddela, det har han att bedöma efter lagar, författningar, instruktioner, öfverordnads särskilda föreskrifter eller sakens natur, där ej annat direktiv föreligger.

Den andra omständigheten, jag åsyftar, är att ett dylikt utredande arbete icke får förrättas med åsidosättande af den arbetsprestation, som tjänstemannen är skyldig staten. Om därför utredningar af ifrågavarande slag äro af den vidlyftigare beskaffenhet, att ämbetsmannens tid genom deras fullgörande i afsevärd mån ryckes från hans ordinarie ämbetsförvaltning, synes mig ämbetsmannens högsta öfverordnade böra få veta om, att han sysselsätter sig med dylikt arbete och ställer dess resultat till ett utskotts förfogande.

Jag tillåter mig här en anmärkning.

Det är gifvet, att så snart en begäran om upplysning går utanför det område, där tjänstemannen är pliktig att tillhandagå en hvar, ett *direkt* hänvändande från utskottets sida innebär risken, att begäran ej efterkommes. Vid sådant direkt hänvändande har utskottet ingalunda större rättliga anspråk att bli af ämbetsmannen betjänad än som tillkomma den enskilde medborgaren eller riks-

dagsmannen. Principiellt sedt måste det därför anses vara för utskottet själft och dess arbete fördelaktigast, att utskottet begagnar sig af den privilegierade ställning, som 46 § riksdagsordningen gifver detsamma. Det blifver då oberoende såväl af tjänstemannens goda vilja i fråga om att lämna den öskade upplysningen, som af hans förmåga, i hvad denna beror af den tid han måste disponera för sin statstjänst. De uttalanden, som i den ordningen bringas under utskottets öfvervägande, komma ock ur synpunkten af deras vederhäftighet och värde såsom underlag för utskottets beslut att hafva ett obestridligt företråde framför de på enskild väg insamlade.

Men jag går vidare.

Jag har hittills ordat om sådana upplysningar, som äro af rent eller öfvervägande *faktisk* art. Men det har äfven inträffat, att utskott af ämbetsverken eller ämbetsmännen direkt inhämtat deras *omdöme* i ett föreliggande ämne, deras *åsikter* om hur den eller den frågan bör lösas — exempelvis frågor rörande deras egna löne- och befordringsförhållanden. ja kanske ock deras öfverordnades motsvarande förhållanden.

Jag håller före, att man härmed är inne på ett område, där ett noggrant iakttagande af bestämmelserna i 46 § riksdagsordningen är, eller i allt fall under särskilda omständigheter kan blifva, af största vikt. Och det synes mig vara här, som särskildt skillnaden framträder mellan de upplysningar, som ämbetsmannen kan anses vara berättigad att lämna *den enskilde riksdagsmannen*, och dem, som han icke utan Kungl. Maj:ts goda minne får lämna till ett *utskott*.

Såsom jag förut nämnt, kan, enligt min mening, ämbetsmannen för den enskilde riksdagsmannen framlägga sina åsikter uti ifrågavarande ämnen lika väl som han kan det för hvarje annan medborgare. Träder han däremot i beröring med ett utskott, så blir förhållandet ett annat. Utskottet är så att säga en delegation af Riksdagen. Så länge ämbetsmannen endast har att göra med den enskilda riksdagsmannen, kan det ju ej blifva en fara för att Konungens myndighet öfver förvaltningen sättes å sido, men med ett utskott kan det blifva annorlunda. Det är för att förebygga faran af de under frihetstiden regerande utskotten, som grundlagsstiftaren infört stadgandet i 46 § riksdagsordningen och det åligger oss, hvar och en i sin stad, att vaka öfver att detta syfte med stadgandet icke äfventyras.

Hvad skulle eljest kunna blifva följden? Kungl. Maj:t framlade sina åsikter i en proposition, men sedan vore regeringen ur spelet. Ett utskott kunde sätta sig att tillsammans med några ämbetsmän, som hade andra åsikter än Kungl. Maj:t i en viss tjänste fråga och som utskottet tillkallade, göra upp alldeles nya förslag utan att regeringen därom hade en aning. Dylika *förhandlingar* med ett utskott, anordnade utan anlitande af den i 46 § riksdagsordningen angifna väg, äro ock synnerligen betänkliga ur synpunkten af det mycket ogynnsamma inflytande de måste utöfva på uppfattningen af tjänstemannens ställning till den högsta förvaltande myndigheten.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Det behöfves icke mycket därpå, innan den känslan födes och växer, att faktiskt ligger denna högsta myndighet på annat ställe än grundlagen säger. Det blir lätt så, att en begäran om ett yttrande, en utredning eller dylikt, som kommer till en tjänsteman från ett utskott, för honom får karaktären af en bjudande befallning, för hvilken den normala statstjänsten får vika.

Med hvad jag nu sagt har jag emellertid ingalunda velat förmena ett utskott att få för sig af en ämbetsman utvecklade åsikter, hvilka äro olika dem, som hysas af regeringen. För visso icke. Men nog bör väl Kungl. Maj:t hafva rätt att fordra, att de honom underlydande ämbetsmännen icke meddela utskotten dessa åsikter bakom hans rygg. Och förhållandet blir naturligen detsamma, vare sig ämbetsmännen hänvända sig i framställningar till utskotten eller dessa framställningar inkomma efter uppmaning från utskottets sida.

Ett sätt för kommunikation mellan utskott och tjänstemän, som ju numera ingalunda är ovanligt, torde jag särskildt få beröra. Jag åsyftar, att en ämbets- eller tjänsteman personligen infinner sig hos utskottet för att tillhandagå med upplysningar.

Äfven för dylikt fall torde de synpunkter äga sin giltighet, hvilka — efter hvad jag redan yttrat — eljest böra vara afgörande för frågan, om och i hvad mån en direkt kommunikation mellan utskotten och tjänstemännen bör äga rum. Jag kan nämligen ej se annat, än att det är utan egentlig betydelse, om upplysningarna lämnas å tjänsterummet till utskottets representant eller om de gifvas å utskottets lokal inför samladt utskott.

Gäller det alltså faktiska uppgifter, rent sakliga utredningar, synes mig hinder ej i och för sig möta, att tjänstemannen utan vidare hörsammar utskottets direkt till honom framställda begäran om muntliga upplysningar inför utskottet. Afses åter, att tjänstemannen skall ur allmänna synpunkter belysa ett ämne, en reformfråga och vägleda utskottets omdöme vid pröfningen af ett föreliggande förslag — framhålla hvad däri är af väsentlig eller af mera underordnad betydelse och lämna anvisning om, hvilka och hurudana jämkningar tilläfventyrs må kunna eller böra i förslaget vidtagas — då synes det mig vara i sin ordning, att regeringen göres underkunnig om utskottets önskan.

Det måste ju jämväl medgifvas, att äfven när det är en blott faktisk utredning, som önskas af tjänstemannen, denne vid ett personligt besök hos utskottet kommer att på ett i ögonen fallande sätt dragas från sina egentliga göromål — liksom ock att vid muntlig plädering inför utskottet det ligger nära, att tjänstemannen kommer att föras in på att utveckla sina egna subjektiva meningar i frågan. Med hänsyn härtill är det förklarligt, om tjänstemannen hyser större betänkligheter vid att på eget bevåg efterkomma en begäran om muntliga upplysningar inför samladt utskott än att på annat sätt tillhandagå utskottet med upplysningar.

Jag bör nu tillägga, att en tjänstemans rätt att yttra sig om hvad som rör tjänsten eller hans skyldighet att i vissa fall därom

iakttaga tystlåtenhet naturligen blir hvarken större eller mindre därför att han tillhör en förening och deltagar i dess yttranden.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Till slut ber jag få framhålla hvad som efter min uppfattning är den reella innebörden i frågan om de olika sätt, hvarpå ett Riksdagens utskott förskaffar sig upplysningar från tjänstemän eller med andra ord, hvad som är det principala i § 46 riksdagsordningen. Det väsentliga är ej, huruvida utskottet iakttar eller icke iakttar just den strängt reglerade form, som i paragrafen föreskrifves: att utskottets *ordförande* vänder sig till den *särskildt förordnade* statsrådsledamoten *med begäran om Konungens befallning* till vederbörande. Hvad frågan i verkligheten gäller är, om en kommunikation mellan utskott och tjänstemän sker med eller utan regeringens vetskap och goda minne -- om den sker genom regeringen såsom mellanhand eller äger rum direkt mellan utskottet och tjänstemännen. Det är klart, att detta kan vara af ingripande betydelse för upprätthållande af regeringens ställning såsom chef för förvaltningen.

Att ur synpunkten af lätthet och bekvämlighet vid upplysningars infordrande motivera ett åsidosättande af 46 § riksdagsordningen, eller hvad som i detta stadgande är af principal betydelse, låter sig i vår tid -- telefonens och de snabba meddelandenas tid par préférence -- icke göra. Hufvudsaken är ju, att grundsatsen om Kungl. Maj:t såsom utöfvande chefskapet för förvaltningen icke förryckes.

Förbindelsen mellan utskotten och tjänstemännen bör, där det kan bli fråga om annat eller mera än upplysningar om rent faktiska förhållanden, icke få äga rum utan regeringens vetskap. Är det då för mycket begärtdt, att vederbörande utskottsordförande eller ledamot i telefonen hänvänder sig till den särskildt förordnade statsrådsledamoten eller vederbörande departementschef och beder honom ombestyr, att de ifrågavarande upplysningarna komma utskottet till handa eller, om utskottet så hellre önskar, att en ämbetsman kommer upp till utskottet och muntligen lämnar de upplysningar, som önskas? Det synes mig, som detta förfaringssätt icke skulle föranleda mera omgång och besvär för utskottet än att hänvända sig direkt till ämbetsverket.

Ur det nu sagda framgår utan vidare, hvad jag har att svara på de af interpellanten formulerade frågorna.

Första frågan, huruvida regeringen anser det uppenbart, att ledamot af Riksdagen måste äga enahanda rätt, som tillkommer medborgare i allmänhet att af ämbets- och tjänstemän inhämta upplysningar i tjänsteangelägenheter, är redan af mig besvarad med ja.

Den andra frågan, huruvida regeringen anser, att en ämbets- eller tjänsteman, som på anmodan tillhandagår en riksdagsman med upplysningar *utöfver* den hvarje medborgare äger fordra, därigenom handlar obehörigt, kan jag besvara därmed, att alla de upplysningar, som en ämbetsman är *berättigad* att lämna till hvarje medborgare, är han berättigad att lämna jämväl till en riksdagsman. Hvad däremot beträffar frågan, huruvida samma handlingssätt blir obe-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hörigt, därest upplysningarna önskats för ett utskotts räkning, hänvisar jag till hvad jag redan yttrat. Häraf framgår, att behörigheten eller obehörigheten häraf beror på arten af de upplysningar, hvarom fråga är.

Å den tredje frågan ber jag att få svara: Att statstjänare sammanslutit sig till en förening har i nu förevarande hänseende ingen betydelse. Hvad som gäller om den enskilde statstjänaren, gäller om alla tillsamman eller om ett större eller mindre antal af dem. Men det måste äfven härvid betonas, att sammanslutningen icke bereder dem bättre eller vidare gående rätt, än som tillkommer den enskilde.

Jag ber slutligen än en gång att få upprepa hvad jag redan sagt. Regeringen är villig att i alla afseenden, som är den möjligt, lämna Riksdagen och dess utskott alla de upplysningar, som kunna önskas. Ingalunda är det heller regeringens afsikt att söka undertrycka den praxis af direkt kommunikation mellan Riksdagens utskott och tjänstemännen, som utbildat sig. Men det är regeringens liksom allas vår plikt att tillse, att denna praxis ej drifves därhän, att den bringar i fara grundlagarnas principer om den styrande maktens och folkrepresentationens inbördes själfständighet och oafhängighet.

Herr vice talmannen, som under detta anförande öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, gaf härpå ordet till

Herr Sandström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få till herr statsministern uttala min tacksamhet för hans utförliga svar, detta svar som har varit med sådant intresse och sådan otålighet afbidadt inom vida kretsar såväl inom som utom Riksdagen. Jag måste emellertid beklaga, att detta svar till sitt innehåll icke är ägnadt att tillfredsställa den, som i denna sak ser frågan från *Riksdagens* synpunkt. Och jag fruktar, att den konflikt, som under senaste tiden rådt mellan regering och Riksdag, icke kan genom innehållet i herr statsministerns svar anses vara bilagd. Snarare torde förhållandet vara det, att, sedan regeringen nu ställt sig solidarisk med den grundlagstolkning, som förut från regeringshåll framställts, denna konflikt blifvit ytterligare skärpt och fördjupad.

Innan jag går att göra mina erinringar med anledning af herr statsministerns anförande, ber jag emellertid att för min del få på det bestämdaste framhålla, att denna sak för mig icke är någon partifråga. Saken gäller ju Riksdagens rätt att på ändamålsenligaste och bekvämaste sätt erhålla de upplysningar, den behöfver för sitt arbete. Jag skulle mot ett intrång i denna rätt reagera emot hvilken regering, som än sutte vid makten, alldeles oberoende af hvilket parti den tillhörde. Därför vill jag också i det längsta hoppas, att Riksdagen, och särskildt denna kammare, ville behandla denna fråga efter dess egen beskaffenhet, sådan som den är, d. v. s. som en *fråga om Riksdagens konstitutionella rätt*.

Det är efter min mening hvarje riksdagsmans plikt att värja denna Riksdagens konstitutionella rätt utan afseende därpå, huruvida

Svar å
interpellation.
(Forts.)

han i öfrigt sympatiserar med regeringens allmänna politik eller ej. Den, som i likhet med mig har den uppfattning, att Riksdagen har rättighet att förfara på samma sätt som hittills, att själf bestämma, på hvilket sätt den vill inhämta sina upplysningar från ämbetsmän, den, säger jag, som har denna uppfattning, men ändå, utaf sympati för regeringen, sviker Riksdagen och tager parti för regeringen mot Riksdagen, han förråder efter min mening den riksförsamling, utaf hvilken han är ledamot. Om Riksdagens ledamöter ej värja Riksdagens rättigheter, hvilka skola då göra det!

Herr statsministern har med all rätt fäst en hufvudsaklig vikt vid 46 § riksdagsordningen. Det är ju på tolkningen af denna §, som frågan i det stora hela hänger. Emellertid får man vid tolkningen af paragrafen noga fasthålla, att riksdagsutskottens rättighet att begära direkta upplysningar hos ämbetsmännen hvilat icke på den paragrafen eller på någon annan paragraf i grundlagen. Den ligger i sakens natur. Det finnes vissa allmänna satsar, som erkännas i hvarje kulturstat, och som äfven hos oss äro fullt godkända, åtminstone i teorien. Den *första* satsen är den gamla bekanta, att ämbetsmännen äro till för statens och allmänhetens skull och icke tvärtom. Den *andra* satsen, som herr statsministern också erinrade om, är, att hvarje medborgare har en viss rättighet att direkt hos ämbetsmännen erhålla upplysningar, en rätt, som sammanhänger med hvarje medborgares rätt att taga del af alla offentliga handlingar. Den *tredje* satsen lyder så: en tjänsteman, som vid upplysningars lämnande visar större tillmötesgående än tjänsteplikten ovillkorligen kräfver, gör en förtjänstfull handling. Och det är en lycka för landet, ju mera tillmötesgående dess tjänstemannakår är. Men om det redan är en förtjänstfull och berömvärd handling, att en tjänsteman visar tillmötesgående mot enskilda, när det gäller enskilda intressen, så är det en ännu mera förtjänstfull handling, om han visar tillmötesgående, när det gäller upplysningars meddelande åt offentliga institutioner i det allmänna intresse. Och den *fjärde* och sista satsen följer utaf de andra: den regering, som påverkar ämbetsmännen att visa mindre tillmötesgående, fyller mycket illa sin uppgift, och särskildt illa i det fall att fråga är om upplysningar, begärda af en offentlig institution för det allmänna bästa.

Gå vi ut från dessa satsar, är det klart, att finnes icke 46 § riksdagsordningen, skulle utskottet hafva en ovillkorlig rättighet att direkt hos ämbetsmännen begära alla sina upplysningar; och ämbetsmännen skulle hafva ovillkorlig rättighet att lämna upplysningar direkt till utskotten och därvid visa det allra största tillmötesgående. Om regeringen skulle ingripa däruti och söka försvåra denna kommunikation mellan utskotten och ämbetsverken, så — det tror jag vi alla äro ense om — skulle regeringen handla synnerligen ovist och oriktigt. Men en annan följd, om 46 § riksdagsordningen icke finnes, skulle naturligtvis vara, att Riksdagens utskott icke skulle hafva något tvångsmedel mot ogina eller tredskande ämbetsmän. Nu blir frågan: denna rätt till direkta upplysningar, hvilken ligger i sakens natur, är den genom 46 § riksdagsordningen

Svar å
interpellation.
(Forts.)

upphäfd eller inskränkt? Jag skall till en början endast fästa mig vid paragrafens *ordalydelse*. Man har ju en viss rätt att, när det gäller grundlagstolkning, fästa afgörande betydelse vid ordalydelsen, enär 48 § regeringsformen föreskrifver, att grundlagarna skola tolkas efter ordalydelsen. Herr statsministern nämnde i sin utförliga tolkningshistoria icke något om denna viktiga paragraf. Men den får icke förbises. Om man alltså håller sig endast till ordalydelsen, så säger paragrafen, att utskott, som önskar upplysningar utaf Konungens ämbetsmän eller allmänna verk, »äger att» hos den statsrådets ledamot etc. Håller man sig nu endast till ordalydelsen, är det gifvet utaf denna formulering, efter vanligt språkbruk, gifver Riksdagen en *rättighet*. Det finnes icke ett ord i paragrafen, som antyder, att Riksdagens utskott skulle vara fräntagna de rättigheter, som efter sakens natur kunna tillkomma dem. Den rättighet, som paragrafen gifver Riksdagens utskott, är, om man ser efter, just det tvångsmedel, som behöfves gentemot tredskande ämbetsmän. Detta är stadgandets *ena* hörnsten. Men det finnes också en *annan* viktig hörnsten i stadgandet, och det är just den bestämmelsen, att tvångsmedlet icke får bestå i utskottets eller Riksdagens egen befallning till ämbetsmännen. Det består i utverkandet af Konungens befallning. Det är genom denna bestämmelse, som gränsen drages mellan den verkställande och lagstiftande makten. Det är därigenom, som det förebygges, att Riksdagen och dess utskott få kommando öfver ämbetsmännen. Därigenom är för all framtid den faran undanröjd, att Riksdagen kan blifva en regerande riksdag, såsom under frihetstiden. En riksdag, som icke ens har makt att befalla en tjänsteman att meddela äskade upplysningar, *den* riksdagen kan väl icke sägas hafva kommando öfver ämbetsmännen och kan väl icke heller sägas vara en regerande riksdag.

Paragrafens innehåll, om man tolkar den efter ordalydelsen, är alltså, att Riksdagens utskott icke äro förhindrade att direkt begära upplysningar hos ämbetsmännen, men att, om hinder möter för dessa upplysningars erhållande, utskottet icke äger att själf befalla ämbets- eller tjänstemannen att lämna dessa upplysningar, utan att utskottet måste gå till Konungen för att få hans befallning därtill. Med denna tolkning har paragrafen också tillämpats alltsedan år 1866, då paragrafen fick sin nuvarande lydelse, och sannolikt långt dess förrinnan. Utskotten hafva alltjämt i mycken vidsträckt omfattning, vare sig det gällt erhållande af upplysningar eller omdömen, vändt sig direkt till tjänstemännen, och tjänstemännen hafva städse stått utskotten till tjänst med alla upplysningar och därvid visat det allra största tillmötesgående. Icke blott enkla upplysningar utan äfven arbetskrävande yttranden och utredningar hafva på det sättet ställts till utskottens förfogande. Det har också inträffat icke så sällan, att ämbetsmän, såsom också herr statsministern antydde, på begäran af utskotten inställt sig inför dem och genom föredrag belyst den ena eller andra frågan. Det är endast i särskilda undantagsfall, såsom då en utredning har varit af sådan omfattning, att den t. ex. har kräft åsidosättande af ordinarie arbete eller kräft anlitan- de af

extra arbetskraft, eller då det varit fråga om lån utaf viktigare handlingar, som ämbetsverken hafva ansett sig behöfva Konungens befallning. Och då har den uti 46 § riksdagsordningen anvisade utvägen anlåtats. Denna utväg har ju, jag erkänner det, i dessa fall varit symmerligen på sin plats.

Jag tror icke, att det åtminstone inom Riksdagen gärna kan vara mer än en mening om, att den praxis, som vi hittills haft, har varit till den allra största båtnad för riksdagsarbetet och för landet i dess helhet.

Vi veta alla, hurusom denna praxis på senaste tiden plötsligt afbrutits. Första varningen erhöll Riksdagen under debatten om anskaffande af rullande materiel för våra statsjärnvägar utaf herr civilministern. Herr civilministern yttrade då, att han ansåg, att det vore såväl i allmänhet som särskildt i sådana frågor som den då föreliggande önskvärdt, att statsutskottet inhämtade sina upplysningar icke direkt från de underordnade tjänstemännen utan i den ordning, som 46 § riksdagsordningen föreskrifver. Detta uttalande var visserligen icke ett bestämdt principuttalande från regeringen. Men det möttes ändå af en bestämd gensaga i båda kammarna. Några dagar därefter kom principförklaringen. Det tillgick på följande sätt. Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott, hvars ordförande jag har den äran att vara, hade fått till sig hänvisad en motion rörande underlättandet af underofficerarnas befordran till officerare. För pröfning af denna motion ansågs det inom utskottet önskligt att få reda på underofficerarnas egna synpunkter i frågan. När det gällde att få reda på dessa, så befanns den enda praktiska utvägen vara att vända sig till underofficerarnas privata organisation, till Svenska underofficersförbundet. Att anlita 46 § riksdagsordningen var i detta fall desto mer uteslutet, som det väl knappast kunde tänkas, att Kungl. Maj:t eller statsrådet Hederstierna skulle kunna befalla en privat förening att afgifva ett äskadt utlåtande. Nåväl, utskottet satte sig genom en sin ledamot i förbindelse med underofficersförbundets styrelse. Detta rapporterades till vederbörande befälhafvare, och denne rapporterade saken till krigsministern. Med anledning däraf utfärdade herr krigsministern sin bekanta order af den 19 februari. Denna order har följande lydelse:

»Till chefen för IV arméfördelningen.

Med anledning af Generallöjtnantens skrifvelse den 17 innevarande månad, n:r 337, får jag anmoda Generallöjtnanten att fästa underlydande personals uppmärksamhet därå, att sådana upplysningar, som afses i § 46 riksdagsordningen, icke må lämnas i annan ordning, än som i samma § bestämmes. Stockholm den 19 februari 1909.

O. B. Malm.»

Krigsministern förklarar sålunda i denna order, att de upplysningar, som afses i 46 § riksdagsordningen, icke få lämnas i annan ordning, än som där föreskrifves. När man nu vet, att 46 § riksdagsordningen afses *alla* upplysningar, muntliga och skriftliga, som ett utskott anser sig behöfva af en tjänsteman, så innefattar herr krigsministerns order en kategorisk tolkning af 46 § riksdagsordningen utaf det innehåll, att *ingen* upplysning får utaf tjänstemän

Svar å
interpellation.
(Forts.)

lämnas direkt till utskotten — ingen upplysning af hvad slag det vara må. Han tolkar orden »äger att» såsom om det stode »skall».

Men herr krigsministrernas order innehåller ännu något mer. Vid orderns utfärdande ägde han full vetskap om, att den förfrågan från utskottet, som föranledt rapporten, hade varit ställd till underofficerarnes privata förening. I ordern ligger alltså, med hänsyn till dess anledning och syfte, äfven ett uttalande, att § 46 riksdagsordningen efter herr krigsministrernas mening har tillämpning äfven ifråga om privata föreningar af statstjänare, åtminstone de militära. Vid det besök, som jag jämte sekreteraren inom utskottet före orderns utfärdande aflade hos herr krigsministern i afsikt att förekomma konfliktens utbrott, gjorde vi de mest allvarliga föreställningar mot utfärdandet af en order af sådant innehåll och fäste särskildt herr krigsministrernas uppmärksamhet därpå, att ju Kungl. Maj:t icke kunde befalla en dylik privat förening att afgifva ett yttrande och därför icke heller förbjuda detsamma. Han tyckte medgifva detta, men vidhöll ändå sitt beslut att utfärda ordern — af disciplinära skäl. Han förklarade visserligen, att de begärda upplysningarna i och för sig voro så oskyldiga, att de mycket gärna kunde få lämnas, men blotta den omständigheten, att de skulle lämnas direkt, »bakom de öfverordnades rygg», ansåg han innebära en allvarlig fara för disciplinen. Han motiverade detta med ett yttrande analogt med herr statsministrernas, då denne sade, att underofficerare, äfven om de äro i sin privata förening, ändå fortfarande äro underofficerare. Ordern blef alltså utfärdad den 19 februari, och sedan dess har det kunnat konstateras vid utskottets förfrågningar i ämbetsverken en bestämd brytning mot den gamla praxis. Det har gång efter annan inträffat, att upplysningar, som begärts af utskotten, ha blifvit besvarade afböjande, detta dock ej af bristande tillmötesgående från tjänstemännens sida. Dessa ha tvärtom förklarat, att de ytterst gärna skolat lämna upplysningarna, men de ha icke *vågat* för regeringen. Att detta verkat störande på utskottens arbete, ligger i sakens natur.

På detta sätt stod saken vid interpellationens framställande och ungefär sådan var situationen ännu i dag vid dess besvarande. Nu gäller det att se, huruvida den tolkning af § 46 riksdagsordningen, som herr statsministern lämnat å regeringens vägnar, afviker från den, som förut erhållits från herr krigsministern. Det finnes då, att i själfva tolkningsfrågan herr statsministern står på samma ståndpunkt som sin kollega och tolkar ordet »äger» såsom »skall». Efter statsrättsliga grunder är paragrafen enligt herr statsministern att tolka så, att utskotten icke strängt taget äga att direkt begära upplysningar af ämbetsmän. Men när det blir fråga om att draga en slutsats häraf för dess praktiska tillämpning, nödgas herr statsministern göra en sådan massa restriktioner och undantag, att regeln blir i väsentliga delar upphäfd. Han anser sålunda, att på grund af en samtidig tillämpning af tryckfrihetslagen utskotten ha rättighet att erhålla alla de faktiska upplysningar, som enskilda personer äga rätt att få direkt hos ämbetsmännen, ehuru det efter herr stats-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ministerns mening står i bestämd strid mot § 46 riksdagsordningen, som talar om *alla* muntliga och skriftliga upplysningar. Om man med denna utgångspunkt skulle se efter, huruvida tryckfrihetsförordningen eller § 46 riksdagsordningen borde vara gällande, så är det ju så, att tryckfrihetslagen har en allmän regelbestämmelse, och att § 46 riksdagsordningen innehåller en specialbestämmelse, som naturligtvis därför måste gälla *framför* tryckfrihetslagen enligt vanliga tolkningsregler. Men af praktiska skäl har herr statsministern låtit den senare gälla framför den förra. Han sträcker undantagen ännu längre, så att äfven icke blott enkla upplysningar, som stå i samband med rätten att granska offentliga handlingar, utan också större faktiska utredningar skulle af utskotten af praktiska skäl kunna erhållas direkt. Men därvid göras åtskilliga inskränkningar. Den första är, att åtskilliga ärenden äro af beskaffenhet, att några upplysningar härom ej få meddelas. Ja, det ligger i sakens natur, att det finnes åtskilliga upplysningar af det slag, att de icke böra af tjänsteman meddelas vare sig till enskilda eller till utskott. Men den frågan ligger på sidan om diskussionen, det har aldrig förekommit, att dylika upplysningar lämnats eller ens af utskotten blifvit begärda.

Men sedan kommer den högst betydliga och högst betänkliga restriktionen, att, så snart en begärd upplysning innefattar hvad man skulle kunna kalla ett »omdöme», ett inhämtande af tjänstemannens egen mening, det redan blir tvifvelaktigt, huruvida han äger rätt att lämna denna upplysning direkt, eller om man icke då måste begagna sig af utvägen att anlita Konungens befallning. Denna restriktion gör, att det kommer att bli för tjänstemännen ytterligt svårt att i hvarje särskildt fall veta, hur de skola ställa sig. Säkrast för dem blir under alla förhållanden att vägra lämna upplysningar, då de icke ha förmans befallning. Det komma de i längden att trygga sig bäst med. Sälunda kommer, äfven med alla dessa restriktioner, den faktiska verkan att bli ungefär densamma, som vi sett de senaste veckorna, eller att det blir mycket svårt för utskotten att få direkta upplysningar af ämbetsverken.

Herr statsministern har till stöd för sin tolkning anført åtskilliga skäl, som jag skulle vilja indela i de praktiska skälen och de rena tolkningsskälen.

Om jag först ser på de praktiska skälen, så är det första, som anförts, den gamla farhågan för att utskottens rätt till direkta upplysningar hos ämbetsmännen skulle innebära och föranleda en kommandorätt öfver ämbetsmännen från Riksdagens sida. Jag har förut framhållit, att det är en betydlig skillnad mellan rätten att begära upplysningar och rätten att kommandera. Man må ju betänka, att hvarje medborgare har icke blott rätt att *begära* vissa upplysningar utan också rätt att *få* dem och det med den effekt, att han, i händelse de skulle förvägras honom, kan genom justitieombudsmannen ställa vederbörande ämbetsman till ansvar. Men icke faller det därför någon in att säga, att den enskilde medborgaren har kommandorätt öfver ämbetsmännen. Vid en konflikt sådan som

Svar å
interpellation.
(Forts.)

den föreliggande är det synnerligen viktigt att låta detta vara detta. Den fråga, som här föreligger, är sannerligen så betydelsefull i och för sig, att den icke behöfver ytterligare blåsas upp. Men så sker, om man söker göra gällande, att Riksdagen vill skaffa sig ett uns af makt öfver ämbetsmännen eller på något sätt inkräkta på förvaltningsmyndigheternas område. Riksdagen önskar endast att bibehållas vid sin rätt att på ett bekvämt och ändamålsenligt sätt få upplysningar, och det är icke Riksdagen utan regeringen, som här är ute på eröfringsstråt.

Vidare nämnde herr statsministern, att det efter hans mening skulle lända till, att utskotten finge bättre och allsidigare uppgifter, om de anlätade den utväg, som anvisas af § 46 riksdagsordningen. Man kan förstå, att det från regeringens synpunkt skall te sig på detta sätt, då regeringen kan ordna om att alla de synpunkter, som den finner beaktansvärda, komma till sin rätt vid dessa upplysningars anskaffande. Men det är för mycket begärtdt, att Riksdagen skall dela denna uppfattning. Hur stort förtroende Riksdagen än har för regeringen, sträcker sig detta aldrig så långt, att icke utskotten anse sig bäst själfva kunna bedöma, icke blott hvilka upplysningar de behöfva, utan äfven af hvilka personer och på hvilket sätt de skola anskaffas. Om man skulle i större omfattning tillämpa § 46 riksdagsordningen, kunde detta medföra den faran, att regeringen finge möjlighet att påverka Riksdagens upplysningsmaterial. Äfven om detta sker i allra bästa mening, så kan det väl ej vara mera än en mening om, att det vore synnerligen betänkligt, därest i allmänhet upplysningarna rörande regeringspropositioner måste gå igenom regeringen och denna få möjlighet att sofa och filtrera innehållet. I själfva verket hvilat herr statsministerns resonemang i denna del på ett underskattande af såväl ämbetsmännens förmåga att lämna goda upplysningar som utskottens att bedöma deras värde.

Herr civilministern antydde under järnvägsdebatten som skäl för sin åsikt, att § 46 riksdagsordningen borde tillämpas, att detta skulle främja ett godt samarbete mellan regering och Riksdag. Jag fruktar, att raka motsatsen skulle inträffa. Just det, att utskotten då och då ansåge sig hindrade att på ett bekvämt sätt få sina upplysningar, måste blifva en ständig källa till konflikter mellan statsmakterna, och jag hemställer till regeringen, huruvida den korta tid, under hvilken paragrafen nu blifvit tillämpad efter dess sinne, varit utmärkt af ett särskildt godt samarbete mellan regering och Riksdag.

Slutligen har statsministern starkt betonat de *disciplinära* skälen. och jag tror, att jag icke misstager mig, om jag säger, att här säkerligen är pudelns kärna. Jag tror till och med, att denna konflikt aldrig skulle inträffat, därest icke fjärde tillfälliga utskottet råkat komma i kollision med den uppfattning af disciplinen, som brukar kallas den militaristiska. Nu synes regeringen dela herr krigsministerns uppfattning, att blotta den omständigheten, att underordnade militärer beredas tillfälle att lämna direkta upplysningar till utskotten, skulle innebära en fara för disciplinen. Det är svårt att tänka sig, hvarför denna fara skulle uppkomma just genom upplys-

ningars lämnande till *utskott*. Till alla andra få underordnade tjänstemän lämna fackupplysningar, det kan hvarken kontrolleras eller förbjudas. De få lämna upplysningar till pressen och t. o. m. skriva i tidningarna, ty därvid skyddas de af tryckfrihetslagen. Men så snart de komma i kontakt med och lämna en upplysning till ett Riksdagens utskott, då är det fara för disciplinen. Jag har svårt att förstå, hvori den faran skulle bestå. Man vill gärna tänka sig, att, för att disciplinen skall undergrävas, förutsättes någon *positiv* inverkan på vederbörande tjänsteman och icke blott det, att man af honom begär och får en upplysning. Naturligtvis kan det tänkas upplysningar af sådan natur, att de hvarken lämpligen böra *begäras* eller lämpligen böra *lämnas*, exempelvis en förfrågan hos underordnade rörande öfverordnades förhållande i tjänsten och dylikt. Det är ju gifvet, att sådant icke bör förekomma. Men hvad finnes det för anledning befara, att utskott kommer att begära sådana upplysningar eller att de af tjänstemän skola lämnas? Har det någonsin hänt hittills? Jag tror för min del, att detta är onödiga farhågor.

Beträffande alla dessa praktiska skäl kan emellertid anmärkas, att de icke äro för frågan afgörande: saken hänger icke på den frågan: Är det *fördelaktigt* och *nyttigt*, att utskotten ha rätt att begära upplysningar direkt hos ämbetsmännen? utan frågan är denna: *Hö* utskotten grundlagsenligt denna rätt? Allt beror på grundlagstolkningen och icke på något annat. Utfaller denna så, att utskotten ha en dylik rätt, men regeringen anser, att de icke borde ha den, borde väl regeringen komma med något förslag i ämnet. Att på sätt, här skett, egenmäktigt rubba förhållandet mellan Riksdagen och ämbetsmännen kan äfven under antagande af, att de praktiska skälen vore mera vägande, än de äro, icke vara riktigt.

Medan jag är inne på de praktiska skälen, skulle jag vilja framhålla, huru oändligt opraktisk en konsekvent tillämpning af § 46 riksdagsordningen skulle vara. Den skulle leda till sådana olägenheter, att herr statsministern med rätta tagit afstånd därifrån. En hvar, som känner till riksdagsarbetet, huru det tillgår och hvilket behof där förefinnes af upplysningar från ämbetsverken, vet, att det kräfves ett spring flera gånger om dagen för inhämtande af upplysningar utaf otaliga slag. Särskildt gäller detta för de tillfälliga utskotten, som ju sakna eget kansli, och som därför ofta nog behöfva göra en mängd förberedande, preliminära frågor i ämbetsverken. Det låter sig helt enkelt icke göra att begära alla dessa otaliga upplysningar genom vederbörande för sådant ändamål förordnade statsråd. Detta är i och för sig omöjligt och opraktiskt att tänka sig, att man redan på den grunden kan ställa sig tviflande, huruvida det någonsin varit lagens mening.

Men en sådan tolkning af § 46, att man skall anlita den där anvisade utvägen i den vidsträckta omfattning, som af regeringen fortfarande anses vara den rätta, är opraktisk äfven i ett annat afseende. Det lider väl intet tvifvel, att om det skulle bli ett regeringsskifte — och det ligger alltid inom möjlighetens område, att ett sådant någon gång kommer att ske — och t. ex. en liberal

Svar å
interpellation.
(Forts.)

regering skulle komma till styret, denna skulle komma att tillämpa andra principer i fråga om utskottens rättighet att inhämta upplysningar än de, som man nu velat göra gällande. Denna liberala regering komme säkerligen att inaugureras en annan praxis i nu ifrågavarande hänseende, och det komme således att inträffa, hvad som hittills icke har inträffat, nämligen att det rent tekniska samarbetet mellan ämbetsmännen och Riksdagens utskott skulle för framtiden blifva beroende på de olika regeringarnas färg. Det skulle komma att ställa sig så: konservativ regering: byråkratiskt samarbete mellan utskott och ämbetsmän, vantrefnad i riksdagsarbetet; liberal regering: lätt och bekvämt samarbete och trefnad i riksdagsarbetet. Detta är ett framtidsperspektiv, som från ingen synpunkt är tilltalande, men som framför allt från konservativ synpunkt borde vara föga önskvärdt.

Jag ber att nu få öfvergå till herr statsministerns tolkningsskäl. De voro hufvudsakligen historiska skäl, skäl, som berörde paragrafens tillkomsthistoria. Jag torde här icke behöfva ingå på den gamla frihetstiden och åtskilliga andra detaljer, som icke ha någon afgörande betydelse för saken. Det första momentet af någon större vikt är konstitutionsutskottets uttalande vid 1809 års riksdag. Herr statsministern påpekade, att konstitutionsutskottet till den bestämmelse, som då föreslogs uti § 42 riksdagsordningen, motsvarande dess nuvarande § 46, anknöt det uttalande, att denna bestämmelse afsåge att undvika förblandning mellan den lagstiftande och den verkställande makten, och att bättre utmärka sättet och marschen för utskotts begärande af upplysningar. Detta är alldeles riktigt, liksom hela herr statsministerns historik öfver frågan är fullkomligt korrekt. Men af uttalandet i fråga kan man, om det ses i sitt sammanhang, icke draga några bestämda slutsatser beträffande paragrafens tolkning ens med 1809 års formulering, än mindre med den nuvarande formuleringen. Det var nämligen så, som herr statsministern anmärkte, att i det förslag, som först framlades, hade utskotten eller Riksdagen fått en viss kommandorätt öfver ämbetsmännen. Det var för det första en kommandorätt öfver hofkanslern, bestående i, att enligt ursprungliga förslaget det *åldg* denne, att på ett utskotts begäran om upplysning från en ämbetsman »skyndsamt därom sin ämbetsåtgärd lämna». Och i andra stycket af paragrafen stod, att statskontoret vore skyldigt att lämna direkta upplysningar. Riksdagen och dess utskott hade enligt första förslaget faktiskt kommandorätt öfver hofkanslern och ansågos äfven ha det öfver statskontoret. Det var med hänsyn därtill, som utskottets ifrågavarande yttrande tillkom, nämligen för att motivera en ändring, åsyftande att den ifrågavarande rätten öfver hofkanslern skulle borttagas liksom äfven detta andra stycke, som handlade om statskontorets skyldighet att direkt lämna äskade upplysningar. Det första yrkandet, angäendet borttagandet af kommandorätten öfver hofkanslern, bifölls i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan, men beträffande det andra yrkandet, som ansågs införa en liknande befallningsrätt öfver statskontoret, beslöts, att detsamma skulle

Svar å
interpellation.
(Forts.)

kvarstå, detta på den grund, att man till slut enade sig om, att rätten att begära och få direkta upplysningar dock är en helt annan sak än rätten att kommandera öfver ämbetsmännen. Hvad som i den delen blifvit anfördt har således icke alls den betydelse, herr statsministern velat göra gällande. Emellertid är det mycket möjligt — det vill jag icke förneka — att vederbörande grundlagstiftare år 1810, hvilka ju hade frihetstiden strax bakom sig, tänkte sig, att det var tillräckligt att anlita den nämnda vägen och att det i praktiken skulle låta sig göra att ständigt gå genom hofkanslern och begära Konungens befallning till respektive ämbetsmän för önskade upplysningars erhållande. Utskottsarbetet var ju för öfrigt på den tiden mycket mera primitivt, än hvad nu är fallet. Det är sålunda mycket möjligt, att paragrafens ursprungliga mening varit just den, som herr statsministern här uttalat. Men det dröjde säkerligen icke länge, förrän det visade sig vara fullkomligt omöjligt att i praktiken tillämpa en sådan tolkning af paragrafen. Det visade sig nog mycket snart, att utskotten måste begära direkta upplysningar af ämbetsmännen. När sedan representationsförändringen år 1866 skedde, fanns helt säkert redan då den praxis, som vi på detta område ha än i dag, så att utskotten i regeln vände sig direkt till ämbetsmännen, och att det endast var i sällsynta undantagsfall, som den i § 46 anvisade utvägen anlitades. Då gällde frågan, huru man vid denna representationsförändring skulle ställa sig till denna praxis. Det var då denna ändring skedde, att ordet »begäre», som förut stod i nu ifrågavarande paragraf och som verkligen kunde sägas innebära en befallning, »må begära», utbyttes mot det nu använda uttrycket »äger att begära», hvilket innebär, att man har rätt att anlita den i paragrafen anvisade väg, men också rätt att låta bli att göra det. Denna ändring har således sin fulla förklaring i den praxis, som så småningom gjort sig gällande, och man har därför rätt att anse ändringen vara fullt afsiktlig. Det är visserligen sant, att det icke finnes någon detaljerad motivering till ifrågavarande ändringsförslag, men att, såsom herr statsministern ville göra, betrakta denna ändring såsom en blott redaktionsförändring är desto mera opåkalladt, som denna redaktionsförändring under herr statsministerns förutsättning, att paragrafen hade den betydelsen, att den där anvisade vägen ovillkorligen skulle vara den enda, skulle hafva inneburit en oerhörd försämring af den förutvarande affattningen. »Begäre», som är liktydigt med »bör begära», har ju någon betydelse af befallning, hvilket däremot icke uttrycket »äger att begära» kan sägas ha. Man kan icke tänka sig, att grundlagstiftarne år 1866 voro så enfaldiga, att de redigerade om paragrafen på det sättet, om de blott ville ha meningen förtydligad och bättre uttryckt i den af herr statsministern angifna riktningen. Fastmer måste man antaga att den skedda ändringen afsåg en ändring i sak.

Om man emellertid hyser några tvifvel om, huruvida man här afsett blott en redaktionsändring eller en ändring i sak, har man att tillgå ett principuttalande, hvilket jag nu ber att få föredraga, då det är ganska upplysande i saken. Vid framläggande af repre-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sentationsreformen år 1866 yttrade justitiestatsministern friherre De Geer till statsrådsprotokollet bland annat följande: »Med samma varsamhet, som vid förslaget upprättande iakttagits i fråga om förändringar i Riksdagens arbetssätt, har ock, då förändring i sak ej skett, den nuvarande riksdagsordningens ordalydelse bibehållits, äfven i de delar, där redaktionen påtagligen är mindre god, helst en ny lagtext kräfvat ojämförligt större fullkomlighet för att gifva samma säkerhet om en riktig tolkning, som lämnas af en gammal lagtext, för hvars tolkning finnes ledning i en långvarig och godkänd praxis.» Här ha vi alltså själfva förslagsställarens ord på, att den ändring, som skedde år 1866, afsåg en ändring i sak. När dessutom sakens natur talar därför, är man efter min mening fullt berättigad att anse, att paragrafen bör tolkas efter språkbruket och den lydelse, som den har, detta så mycket mer, som denna tolkning är häfdad genom en konstitutionell praxis, som existerat ända sedan 1866.

Jag tror mig ha visat, att Riksdagen, som — det vill jag ännu en gång betona — icke vill någonting annat än bibehållas vid sin hittills innehafda rätt att på lämpligaste och bekvämaste sätt få upplysningar, därvid har både grundlag och sundt förnuft på sin sida. Jag ber att få till regeringen rikta en vördsam vädjan att icke bryta en gammal god praxis, af hvilken alla parter hittills funnit sig väl, utan snarare återställa det gamla goda förhållandet mellan regering och Riksdag. Det bör icke förvåna, att det för ledamöterna af Riksdagen, hvilka ligga här, många med stora personliga uppoffringar, och försöka en hvar efter måttet af sina krafter arbeta för det allmänna bästa, måste kännas bittert, om de finna, att det onödigtvis lägges hinder och svårigheter i vägen för detta arbetes utförande, och det kännas dubbelt bittert, om de tycka sig märka, att detta hinder kommer från landets egen regering. Det finnes någonting i det internationella förhållandet staterna emellan, som brukar kallas ovänlig handling. Jag hvarken vill eller kan bedöma regeringens motiv i denna sak, men det måste jag säga, att dess förfaringssätt i denna sak har varit af den art och den verkan, att Riksdagen svårigen kan betrakta detsamma annorlunda än såsom en ovänlig handling af den ena statsmakten mot den andra.

Uti herr Sandströms yttrande instämde herrar *Lindgren* i Oskarshamn och *Olsson* i See.

Under herr Sandströms anförande hade herr talmannen emellertid återkommit.

Därefter anförde:

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Man kan naturligtvis ha olika meningar om, hvilken tolkning som bör gifvas åt § 46 i riksdagsordningen. Jag skall emellertid icke inlåta mig på någon som helst tolkning af denna paragraf, det torde få vara en sak de lärde emellan. Den rättighet, som blifvit Riksdagen till-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

försäkrad genom innehållet i nämnda paragraf bör Riksdagen med all kraft häfda och söka hålla oförkränkt. Den uppfattningen tror jag gör sig gällande bland alla partier och alla fraktioner såväl i denna kammare som också i medkammaren. Men det är ju uppenbart, att denna rätt icke får missbrukas, ty därigenom kan ju högsta rätt också leda till att blifva högsta orätt. Jag tror, att man härvidlag får gå tillbaka till historien, som är den stora läromästarinnan, och se, hvad den säger oss i en sådan sak som denna. Den ärade interpellanten sade, att historien icke har någon betydelse härvidlag. Jag tror alldeles raka motsatsen. Jag håller före att den äfven i detta afseende har mycket att lära oss, och då vi icke tillgodogöra oss de lärdomar, som historien gifver oss, så ha vi läst densamma utan att rätt förstå den. Tänka vi på de strider, som voro förhärskande under den tid, som med orätt kallas frihetstiden, tror jag, att vi litet hvar skola draga oss för att medverka till att ånyo glida in på samma förhållanden. Det förefaller dock, som om man vore på väg att gå åt det hållet, och därför synes det mig vara en bjudande plikt för regeringen att se till, att den paragraf, hvarom här nu är fråga, också i praktiken kommer att tillämpas på ett sådant sätt, att vi icke genom att oriktigt använda densamma komma in på samma svårigheter, som under detta nu nämnda historiska tidsskede rådde.

Har man med uppmärksamhet följt de uttalanden, som gjordes af hans excellens herr statsministern, är jag förvissad om, att man icke har anledning förmoda, att det är regeringens syfte att på något sätt kringskära den rätt, som Riksdagen är tillförsäkrad genom denna paragraf; och då anser jag också, att man bör ställa sig på den ståndpunkt, som regeringen i detta afseende intager. Jag vågar för min del göra detta, och jag gör det trots de uttalanden, som gjordes af den ärade interpellanten, då han förmenade, att om man hyser en annan åsikt, vore man en förrädare mot Riksdagen. Jag har icke varit så länge med i denna kammare, dock har jag ofta sett stridens vågor gå höga, men aldrig har jag hört någon begagna ett sådant uttryck som detta. Det förvånar mig verkligen, att man begagnar ett uttryck, hvars innebörd man icke torde ha på något sätt öfvervägt, det synes mig vara mycket illa att i en saklig debatt på förhand stämpla dem, som våga ha en annan mening än talaren såsom förrädare, och jag ber att på det allra kraftigaste få protestera mot, att man på detta sätt begagnar sig af ordets frihet.

På grund af hvad jag sålunda anført ber jag härmed få förklara, att jag för min del anser det svar, som hans excellens herr statsministern här gifvit, synnerligen tillfredsställande.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få taga fasta på något, som den siste ärade talaren sade, nämligen, att vi böra lära af historiens vittnesbörd äfven uti detta afseende. Då vädjar jag såväl till honom som till samtliga kammarens ledamöter, huruvida historien visar, att under det nuvarande riksdagskicket tid med den lydelse, som § 46 riksdags-

Svar &
interpellation.
(Forts.)

ordningen har och med den tolkning, som gifvits denna paragraf, någon fara har hotat i något afseende. Jag är fast öfvertygad om, att historien vittnar, att vi ha haft mycken nytta och fördel af den tolkning, som gifvits åt denna paragraf. Under min riksdagstid har jag ofta som riksdagsman och utskottsledamot begagnat mig af den rätt, som vi haft af praxis i fråga om tillämpningen af denna paragraf, nämligen att kunna få upplysningar af ämbetsmännen och ämbetsverken. Ämbetsmännen ha varit villiga och gått till mötes och lämnat erforderliga upplysningar, och jag får säga, att detta har varit till fördel för riksdagsarbetet i allmänhet och för utskottsarbetet i synnerhet, och jag skulle djupt beklaga, om vi komme in i en annan regim än den, som nu varit rådande under en lång tid.

Nu är det ju svårt för den, som icke är mera sjövan än jag, att följa herr statsministern i alla hans kryssningar mellan Scylla och Charybdis, men det föreföll mig dock, som att han under de vändningar och krängningar, han gjorde, kastade ut en sten här och en sten där, som kommer att lägga sig hindrande i vägen för utskottens och Riksdagens arbete. Jag var icke fullt säker, om han slog back eller om han gick för fullt framåt på den väg han slagit in på.

Jag har följt regeringen och biträdt regeringen uti de förslag, som jag har funnit gagna fosterlandet, men jag kan icke följa regeringen, om regeringen skulle vilja lägga något som helst hinder i vägen för, att utskotts- och riksdagsarbetet skulle få ske på samma sätt som förut. Jag skulle därigenom anse mig svika denna kammares och Riksdagens traditioner.

Man har hänvisat till den fara, som skulle hota, om man tillämpade paragrafen på det sätt, som hittills skett, och man har hänvisat till frihetstiden, och uttalat hvarjehanda farhågor för hvad som skulle följa, därest man skulle låta det gå, som det har gått. Jag har emellertid för min del ingen aning om, att någon fara hotar, utan tvärtom finner jag det vara förenadt med den största fördel, om vi fortfarande få gå på samma väg som hittills. Jag fattade åtminstone herr statsministerns anförande så, som att han skulle ha ett vaksamt öga på denna paragraf och inte släppa det löst, och däruti måtte det väl ligga någon slags anmärkning mot det sätt, som förut under lång tid varit praxis i vårt land, och det är detta, som jag för min del icke kan gilla. Den historiska utredningen, som statsministern lämnade, kunde ju vara bra, ty man fick därigenom reda på grundprinciperna och de grundåskådningar, som voro gällande, då paragrafen formulerades. Men jag tror, att vi icke böra gå så långt tillbaka, utan mera skärskåda den praxis, som utvecklat sig, ty det vore mera vägledande för denna frågas bedömande. Om hans excellens herr statsministern därvid kunnat påvisa ett enda fall, då någon af Riksdagens ledamöter eller dess utskott missbrukat denna rätt, kunde skäl föreligga till ändring. Men jag hörde icke ett enda sådant fall påvisas i herr statsministerns anförande, och den siste talaren gjorde det icke heller. Jag förstår icke, hvad det egentligen är fråga om. Och likväl måtte det väl ändå vara någon-ting eftersom det icke längre skulle få gå som hittills. För min

del kan jag icke finna, att någon fara hotar i det fallet, och allra minst kunde jag finna af hans excellens herr statsministerns anförande, som kanske var mera lagdt på längden än på djupet, att han kunde påvisa någon sådan.

Jag vill endast för min del i korthet säga, att om regeringen skulle ha för afsikt att börja tillämpa och tolka denna 46 § på något annat sätt än med den tolkning, som förut gifvits paragrafen, så blefve nog Riksdagens arbete icke så litet försvåradt. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon öfverdrift om jag säger, att det också då blefve svårt för regeringen att regera; det måste bli resultatet, och vi böra verkligen söka att förebygga konflikter mellan Riksdag och regering, så vidt möjligt är. Jag kan icke finna, att Riksdagen gifvit anledning till dessa konflikter, och det är därför, som jag för min del icke kan förstå, hvarför icke regeringen skulle kunna låta samma tolkning få vara gällande hädanefter som hittills. Jag är ingen grundlagstolkare, men jag tolkar 46 § så, att den innebär ett skydd för utskotten, för att bereda dem möjlighet att af ämbetsmän och ämbetsverk få erforderliga upplysningar. Den är också, enligt mitt förmenande, ett skydd för ämbetsmännen, i så måtto, att de ha rätt att vägra utskotten upplysningar, som de anse vara af sådan beskaffenhet, att de icke våga på egen hand lämna dem. Men jag kan icke finna, att afsikten med paragrafen är att på något sätt förhindra eller försvåra riksdagsarbetet, utan den är tillkommen just i afsikt att underlätta och bereda möjlighet till detta arbetes utförande på sätt hittills skett. Och med den tolkning, som städse varit gällande beträffande denna paragraf, ha vi haft fördelar på bägge sidor, ty äfven regeringen har haft fördel af denna tolkning, då man på ett bekvämt sätt kunnat få upplysningar, som tjänat till ett allsidigt belysande af frågorna.

Jag erinrar mig i detta sammanhang, då det nu är fråga om, att regeringen från denna stund vill slå in på en ny väg, ett ytt-
rande, som fälldes från statsrådsbänken förliden riksdag. Det var nämligen herr civilministern, som yttrade under behandlingen af löneregleringen för landsstaten, att det har händt, att Andra Kam-
maren, om den varit på orätta vägar, har fått släppa sina uppfattningar. Jag svarade därpå, att det också har händt, att ett och annat statsråd fått släppa sin uppfattning, då han varit inne på orätta vägar. Det synes mig, som om det skulle ha höjt regeringens förtroende i hög grad, om den erkänt i dag, att den kommit något på sidan om den rätta vägen och sålunda vändt tillbaka. Jag tror, att båda partierna, regeringen och Riksdagen, skulle haft nytta af den saken. Emellertid lära vi nu få afvakta sakernas utveckling. Men jag kan icke finna mig i eller på något sätt vara med om att svika Riksdagens gamla traditioner, utan jag håller fortfarande på dem och anhåller, att Riksdagen måtte få bibehållas vid den rätt, som den hittills haft.

Med herr *Persson* i Tällberg förenade sig herrar *Johansson* i Jönköping, *Bosson*, *Hagström*, *Hellgren* och *Jonsson* i Gumboda.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar &
interpellation.
(Forts.)

Herr Lindblad: Herr talman, mina herrar! Den långa historiska utredning af § 46 riksdagsordningen, som vi hört från statsministerbänken, ger ju åtminstone en viss förklaring på att vi så länge måst vänta på svar på denna interpellation. Knappast hade väl fjärde tillfälliga utskottet, af hvilket jag också är medlem, tänkt sig, att dess fullt lojala beslut att vända sig till ett privat sällskap för att inhämta upplysningar i en viss fråga skulle föranleda hvad som har skett sedan den tiden. Knappast hade väl detta utskott tänkt sig, att det med sitt beslut skulle framkalla till och med en regeringskris, men så kan det gå, när grundlagarna få tolkas i kasernerna.

Det är detta konkreta fall, som synes mig vara af så väsentlig betydelse. Här har ett sällskap, som af krigsministern godkänts, förbjudits att lämna upplysningar till ett utskott, som anhållit därom. Och detta har skett på grund däraf, att en officer ansett, att lämnandet af sådana upplysningar skulle vara till skada för disciplinen. Jag vet icke hvad som mest kan skada disciplinen inom armén, men jag tror, att åtgärder af det slag, som här hafva vidtagits från herr öfverstens sida, äro farligare för disciplinen än till och med den antimilitaristiska agitationen. Det har tydligen varit något af det senare, som man vädrat inom kasernen. Man har fruktat för att underofficerarna — om de komma i tillfälle att uttala sig i egna frågor — då skulle känna sig så pass stora gent emot sina öfverordnade, att de icke längre ville finna sig i lydndsplikten, som ju anses vara det förnämsta.

Jag tror emellertid, att man inom underofficerskåren känner detta förbud såsom ett slag mot sig, och om man där förut varit undergifven det högre befälet, så tror jag, att man — så tyst åtminstone — nu reagerar mot försök sådana som dessa.

Det har ständigt från socialdemokratiskt håll framhållits, att äfven i vårt land finnes en militarism, och något starkare bevis för att en sådan verkligen finnes kan icke gifvas än just detta förbud för underofficerare att lämna upplysningar i en fråga, som rör deras egna intressen. Ja, hela denna fråga är öfverhufvud ett utslag af en verklig militarism. Och jag tror, att Riksdagen har all anledning att fästa sin uppmärksamhet vid detta, ty skulle det få gå opåtaladt förbi, som nu har skett, kunde det kanske vara fara för att militarismen sträckte sin hand allt längre. Det är ju i detta fall icke nog med att man har kränkt medborgares rätt, man har icke ens ryggat tillbaka för att kränka *Riksdagens* rätt i en fråga, där Riksdagen har all anledning att bibehålla sin själfständighet.

Nu har regeringen ställt sig bakom krigsministern i hans uppfattning af § 46 och härigenom gifvit tillkänna, att den icke längre står på den ståndpunkt, som har varit den gällande under hela tiden sedan 1866 i fråga om utskotts rätt att inhämta upplysningar. Ty det har ju varit så, att alla utskott, äfven de ordinarie, hafva obehindradt fått inhämta sådana upplysningar, som kunnat vara gagneliga och nödvändiga för en viss frågas belysning, och det är så mycket mera nödvändigt, att icke denna rätt förtages de till-

fälliga utskotten, som icke hafva samma möjlighet som de ordinarie utskotten i fråga om anskaffande af upplysningar genom sina sekreterare.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Här måste enligt min mening Riksdagen säga bestämdt ifrån, att den praxis, som hittills följts och som på intet sätt gifvit anledning till den konflikt, som nu föreligger, vill Riksdagen bibehålla äfven för framtiden. Och om regeringen slår in på en annan väg och söker hindra Riksdagens utskott i deras arbete, måste därigenom uppstå en konflikt mellan regering och Riksdag. Den konflikten finnes ju för öfrigt redan. Ja, den nuvarande regeringen har ju för icke så länge sedan af denna kammare erhållit kännedom om att den icke står på samma ståndpunkt som kammarens majoritet och att kammarens majoritet icke äger förtroende för densamma. Men så mycket mera blir väl det fallet, sedan nu regeringen rekonstruerats, sedan de personer inom regeringen, som stodo i närmare samklang med Andra Kammarens majoritet, aflägsnats och nya insatts i deras ställe, hvilka väl torde hysa åsikter, som närmast stämma öfverens med medkammarens.

Hvad jag sålunda i korthet velat uttala, det är, att frågan här gäller, huruvida Riksdagen skall få behålla sin oförkränkta rätt, som den icke förverkat, att inhämta upplysningar, eller om regeringen skall förhindra Riksdagens utskott att inhämta upplysningar på sätt, som hittills varit vanligt. Och då får jag uppriktigt bekänna, att jag tar bestämdt afstånd från hvarje sådant försök från regeringens sida. Den har ju visserligen uttalat, att den icke till alla delar har velat förhindra utskotten att inhämta upplysningar, men regeringens ståndpunkt, sedd i belysning af den fråga, som här föreligger, är sådan, att man har all anledning tro, att icke den gamla praxis får vara gällande, utan att regeringen här upptagit i viss mån en strid med Riksdagen. I en sådan strid tror jag, att regeringen icke i längden kan hålla stånd.

Visserligen uttalade interpellanten, att ett regeringsskifte möjligen kommer någon gång — det var ju en ljus förhoppning, som han därvid uttalade — och äfven jag tror, att en sådan kommer. Och om regeringen ställer sig på den ståndpunkten, att Riksdagens rätt skall kringskäras, så tror jag, att detta regeringsskifte kommer fortare än det annars skulle komma. Ty Riksdagens Andra Kammarer kan icke tillåta, att regeringen på detta sätt omöjliggör eller åtminstone försvårar dess arbete.

Jag har med dessa ord som sagdt velat uttrycka min uppfattning, att Andra Kammarer härvidlag har att häfda sin förutvarande rätt, som den icke har missbrukat, och jag anser, att regeringen måste, därest Andra Kammarer håller på denna rätt, däraf draga konsekvenserna.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Tengdahl, Hasselquist, Lindqvist, Blomberg, Söderberg* i Stockholm, *Rissén, Persson* i Stockholm, *Aberg, Wallin, Lindhagen, Lindley, Svensson* i Nyköping, *Kropp, Lindberg, Rydén, Persson* i Malmö, *Christiernson, Nilsson* i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Malmö, *Linders, Thorsson, Waldén, Kristensson, Strömberg, Berg* i Munkfors, *Forssell, Rundgren, Larsson* i Västerås, *Eriksson* i Grängesberg, *Carlsson* i Malmberget, *Leksell, Borg* och *Johansson* i Stockholm.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Interpellanten har till hans excellens herr statsministern på sedvanligt sätt framfört sitt tack, denna gång kanske mindre för det sätt, hvarpå svaret gafs, än för att herr statsministern behagat svara på hans frågor.

Herr statsministern uttalade i början af sitt anförande, att det var regeringen en stor glädje att få tillfälle att yttra sig i denna fråga. Tyvärr måste jag erkänna, att glädjen härvidlag kanske icke varit ömsesidig, att kanske icke kammaren åhört herr statsministern med samma glädje, med hvilken herr statsministern talade.

Herr statsministern lämnade oss en lång historisk utredning af frågan. Jag underskattar ingalunda den historiska utredningens betydelse. Jag anser, att den i alla frågor, äfven där det gäller tolkning af grundlagsparagrafer, är af den allra största betydelse. Men af alla historiska utredningar fordrar man, att desamma äro ej blott refererande utan äfven granskade. Att endast referera de särskilda fakta inverkar kanske icke så mycket på själfva utredningen. Visserligen fingo vi ganska noga höra, hvad rådman Korsberger år 1809 yttrade. Föga anade rådman Korsberger att han skulle blifva en auktoritet i grundlagsfrågor, att han skulle citeras, och att hans grundlagstolkning skulle inverka på denna fråga.

Herr statsministern gick tillbaka ända till år 1723 och ansåg, att där var början gjord för att hindra, att Riksdagen obehörigt ingrepe i ämbetsförvaltningen. Jag tror, att det bevis, som herr statsministern här framdrog, bevisar något helt annat, ty det förbud, som där lämnades representanter för ämbeten, ämbetsverk och kollegier, att de, som väl kunde öfvervara vid öfverläggningar, icke finge närvara vid besluts fattande, det anser jag snarare vara en inskränkning i *ämbetsmännens* makt än i *Riksdagens*.

Just detta uppslag från år 1723 kom mig att tänka på frihetstiden, som då började, och dess betydelse, och hvar man har att söka anledningen till att frihetstiden så ofta framhålles som en försumningens tid. Jag tror sannerligen icke, att detta berodde på det något friare statsskick, som efter Karl XII:s död infördes i landet. Nej, därom måste vi alla vara öfverens, att det berodde på det sätt, på hvilket representationen var sammansatt. Vi veta ju alla, att representationen då i hufvudsak utgjordes af det främsta ståndet eller ridderskapet och adeln. Och hvad ridderskapet och adeln var under frihetstiden, känna vi, nämligen att det var en representation uteslutande — kan man säga — af ämbetsmän. Det var detta egenomliga förhållande, att det var just ämbetsmännen, som representerade det svenska folket, som gjorde, att representationens arbete kanske blef fördt in på afvägar. Det är dock något högst egenomligt, att man så ofta hör utslungas en förkastelsesdom öfver frihetstiden såsom — hvilket jag nyss nämnde — uteslutande för-

sumpningens tid i vår historia. Ja, sådana äro historiens domar ofta, att man dömer en tid kanske mindre efter hvad som gjorts under densamma än efter det sätt, hvarpå den slutat. Den gloria, som omgaf år 1772, och det jubelrop, hvarmed Gustaf III hälsades, och som hade sin grund till stor del däri, att de djupa lederna då trodde, att ämbetsmannaväldet krossats, det har gjort, att man helt och hållet förbisett eller underskattat frihetstidens betydelse i andra afseenden. Jag anser, att man i sanningens, den historiska sanningens intresse icke må lämna det oemotsagdt, hvad som här yttrats särskildt af talaren på skånebanken, som skildrade frihetstiden i så mörka färger. Frihetstiden var dock en brytningstid i vårt land. Frihetstiden visade, att vårt land dock under densamma på ett stortadt sätt gick framåt, och att i vårt land idéer väcktes till lif, hvilka sedermera genom den franska revolutionen blefvo världens idéer. Genom att dessa idéer vaknade hos oss, började man inse folkets rättigheter och hvad detsamma betydde, då det gällde representationen. Vi må också erinra oss, att frihetstiden var en tid, som gaf oss flera af våra största statsmän. Jag behöfver endast nämna sådana namn som en Tessin, som bröderna Scheffer, von Fersen, Höpken, Arvid Bernhard Horn icke att förglömma. Alla dessa namn äro prydnader för vår historia, och dessa personer framträdde ju under frihetstidens statskick. Jag behöfver icke påpeka, att frihetstiden också var en uppblomstringstid för vår vetenskap, konst och litteratur. Frihetstiden alstrade sådana män som Linné, Schéele, Olof von Dalin och många andra, jag kan icke uppräknad dem alla. Alltså böra vi icke endast se på denna tids skuggsidor. Dess skuggsidor framtrada, som jag nyss nämnde, hufvudsakligen på grund af det sätt, hvarpå representationen var sammansatt. Det var därför som 1772 hälsades som en befrielsens dag, en sol, som gick upp men som blott alltför snart dalade i moln: 1789 ägde solen ej samma glans — man såg då hvad sol det var som gått upp. Sedan kom 1809, då inträdde reaktionen, 1809, hvars minne vi den 13 mars för några dagar sedan *icke* firat, ty dessa dagar äro förbundna med för sorgliga hågkomster för att de skola kunna firas. Men dagen har passerat och manat oss alla att kasta vår blick på hvad enligt historiens vittnesbörd den 13 mars 1809 inneburit. Man vill så gärna däri endast se en tilldragelse af öfvervägande personlig natur, som ledde till att landet frigjordes från en konung, som illa uppfattat sin plikt, en konung, som, såsom det heter, genom sin envishet fört landet till olyckans brant. Nej, tiden har nog lärt oss, att det var något annat än att Gustaf IV Adolf afsattes från Sveriges tron, som inträffade 1809. Det var då man bröt med de principer, som grundlagts 1772 och som 1789 utvecklats. Det var då vi fingo vår nuvarande grundlag i dess hufvudsakliga skick och en konstitution, som bestämdt afskaffade suveräniteten inom Sveriges land.

Att den grundlag, som gafs oss 1809, icke blef annorlunda än den blef, beror därpå, att man hade vissa minnen från frihetstiden, och att man sökte hindra genom grundlagsparagrafer, att missbruk skulle uppstå, var mer än naturligt. Hans excellens herr stats-

Scar å
interpellation.
(Forts.)

ministern framställde dåvarande § 42, nuvarande § 46, såsom ett uttryck däraf. Jag medger, att detta är riktigt. Tiden var då icke mogen för det begrepp, som sedan öfverallt gjort sig gällande, nämligen det parlamentariska styrelsesättets begrepp. Man lefde då ännu i den föreställningen, att konungamakten var något af Gud gifvet, något högre, som måste omgärdas med särskilda garantier. Man fruktade då ungefär detsamma som herr statsministern i dag uttalat farhåga för, nämligen att konungamakten skulle kunna lida genom att Riksdagen gjorde intrång på densamma. Man kan med fog säga, att ännu i denna dag är parlamentarismen icke genomförd i vårt land. Det framhålles af många, och vi hafva också hört rättslärde i denna kammare framhålla, att i vårt land ha vi icke någon parlamentarism och behöfva icke få det. Jag tror dock, att, med de åsikter man för närvarande har om folkets betydelse och folkviljan, parlamentarismen är nödvändig, och att den skall bana sig väg, äfven om det, åtminstone för tillfället, skulle se ut som den icke finnes. Hvarför finnes den icke i vårt land? Jo, det egenomliga förhållande råder i vår författning, att det förefinnes en dualism mellan två lika betydande kamrar, hvilket gör, att regeringen har svårt att veta, på hvilkendera af dem den skall stödja sig. För ej så många år sedan uttalade en statsminister orden, att tyngdpunkten låg i Andra Kammaren, men denna åsikt tycks icke delas af vår nuvarande statsminister. Han hvilat trygg på Första Kammarens höga, säkra piedestal. Ja, vi hade för några dagar sedan en diskussion om den frågan, och denna kammare gaf då tydligt till känna, att den icke hyste förtroende till regeringen såsom önskligt vore. På detta har regeringen svarat på ett sätt, som visar, att icke heller den hyser något förtroende till Andra Kammaren. Härtalades nyss om ovänliga handlingar. Jag kan erkänna, att detta kanske är en ovänlig handling, men på samma gång en opraktisk handling. Om Riksdagen icke visar förtroende för regeringen, är det en sak för sig, men att regeringen icke visar förtroende för Riksdagen, och särskildt icke för denna kammare, är i högre grad anmärkningsvärdt. Det måste förefalla förvånande, om en regering tror sig om att kunna regera i trots af Andra Kammarens vilja, i trots af majoritetens vilja inom denna kammare. Det är verkligen något, som i hvarje annat civiliseradt land i världen skulle anses som oerhördt. Särskildt måste det väcka förvåning, då man i dag finner regeringsbanken rensad från de enda element, som just voro de, hvilka satte regeringen i något närmare kontakt med denna kammare. Jag vill ej uttala mig om de män, som intagit de afgångnes platser, eller om hvad de kunna komma att uträtta, men just det förhållandet att de denna dags morgon, då regeringen gick att fira sin triumf, läto binda sig vid dess triumfchar, är i alla fall särdeles betecknande.

Jag anser mig ej behöfva vidare ingå på en granskning af alla de skäl, som hans excellens herr statsministern anført. Dessa skäl ha redan af interpellanten och af andra, särskildt af herr Daniel Persson, blifvit bemöta. Jag vill icke heller inlåta mig på den

Svar å
interpellation.
(Forts.)

egendomliga tolkning af orden i den ifrågavarande paragrafen, som här gjorts, en tolkning, som innebär, att den förändring som skedde 1865 skulle sakna all betydelse och endast ha tillkommit på en slump. Någon betydelse måste man dock tillägga denna ändring, och till och med Rydin, som af hans excellens herr statsministern citerades, har erkänt, att praxis stred ofantligt mycket mot hvad denna grundlagsparagraf ordagrant innehöll.

Då jag inhörde hans excellens statsministerns anförande, var det — liksom herr Daniel Persson nyss yttrade vara förhållandet med honom — ganska svårt för mig att veta, på hvilken kust jag hade hans excellens herr statsministern. Understundom lät det som han sade: Ni ha rätt, Riksdagen har rätt att skaffa sig dessa upplysningar, men sedan sade han, att om det är så och så, får detta icke ske. Något bestämdt afstånd tog hans excellens icke från de två statsråd, som varit anledning till denna interpellation. Anledningen till interpellationen har förut blifvit framhållen. Den låg närmast i den af krigsministern utfärdade ordern. Den andra anledningen, som gjorde frågan så aktuell, var det uttalande, som herr civilministern gjorde i såväl denna kammare som i Första Kammaren. Då fick man tydligt veta, att Riksdagens utskott icke hade rättighet att skaffa sig upplysningar på annat sätt än som § 46 anvisar. Hans excellens herr statsministern har visserligen emellanåt sagt, att det icke är meningen, att det skall vara så strängt. Men strängt måste det vara, ty man måste hålla på en stark konungamakt, hålla på, att Riksdagen icke inskränker denna konungamakt, ty därigenom skulle, såsom jag tror hans ord fölla, uppstå fara för att konungamakten såsom chef för förvaltningen skulle på något sätt åsidosättas. En annan fara, som hans excellens herr statsministern framhöll, och som jag antecknade, var, att han trodde, att Riksdagen genom dylika upplysningars anskaffande skulle kunna erhålla en sakkunskap så stor, att den skulle kunna gå upp emot Kungl. Maj:ts sakkunskap. Ja, jag hör protester från statsrådsbänken, och det är ju möjligt, att orden ej ordagrant fölla som jag sade; men detta var i alla fall kontentan. Just så uppfattade jag nämligen hans excellens herr statsministerns yttrande, att det kunde vara fara uti att ett Riksdagens utskott, på sidan af regeringen, förskaffade sig dylik sakkunskap, som kunde menligt inverka på framgången af regeringens förslag, och jag tror, att om man fritt tolkar herr statsministerns ord, denna min uppfattning måste vara riktig. Jag kan ju möjligen förstå, att det för en regering kan vara mycket tryggt, att icke dylik sakkunskap på olofliga vägar förskaffas åt Riksdagen. Jag kommer äfven, om jag fullföljer herr statsministerns tanke såsom jag förstod den, till den slutsats, att då jämväl motionsrätten borde frändragas riksdagsmännen, så att icke ens på den vägen några mot regeringen stridande förslag skulle kunna framkomma. Men regeringen bör väl ändå vara ett uttryck för Riksdagens vilja. Vid tanken på förhållandet mellan regeringen och Riksdagen kommer jag att tänka på hvad vid ett tillfälle yttrades under frihetstidens strider och vill därför endast citera Pechlins ord:

Svar å
interpellation.
(Forts.)

»Ständerna kunna aldrig sägas ingripa i Konungens eller rådkam-
marens rättigheter, då de såsom maktägande förordna, huru de finna
nyttigast, och vilja hafva något af riksstyrelsen verkställt eller ock
själfva något verkställa».

Detta uttalades under frihetstiden, och det är dessa farliga
principer, som man nu anser, att man måste värja sig för. Jag
tror emellertid icke, att man kan värja sig för dem, utan att de
måste bana sig väg. Jag tror, att det alltid blir så, att det är den
genom Riksdagen uttalade folkviljan, som måste vara den ledande
för konungamakten, d. v. s. för regeringsmakten; ty, som jag nyss
nämnde, någon personlig konungamakt, någon suveränitet hafva vi
icke här i landet. En stark konungamakt eller med andra ord en
stark regering är endast och allenast den, som hvilat säkert och
tryggt på folkets vilja, som hvilat på folkrepresentationen och i
främsta rummet på den folkvalda kammaren. Jag tror sålunda, att
alla konstlade medel att nu vilja på något sätt stärka regerings-
makten äro föfänga. Jag tror också, att det alltför mycket talats
om den motsättning, som skulle finnas mellan den verkställande och
den lagstiftande makten. Äfven detta är något föråldrade begrepp,
då man numera vill anse, att det dock är regeringens plikt att efter
Riksdagens bestämmelser föra folkets vilja fram till verkställighet.

Hvad jag härmed velat säga är, att jag ej anser, att den ut-
läggning, som af hans excellens herr statsministern här blifvit gjord,
är ett tillfredsställande svar på de frågor, som här blifvit fram-
ställda. Jag har äfven velat tydligt och klart framhålla, att allt,
som kan hindra Riksdagens arbete, måste undanröjas, att om en
grundlagsparagraf skall tolkas så, att Riksdagens arbete därigenom
försvåras, om också blott i ringaste mån, en sådan tolkning ej får
göras; utan måste Riksdagen hålla på sin rätt. Riksdagens rätt
får ej trängas åt sidan, och dess arbete får icke försvåras, allra
minst af dem, som äga skyldighet att underlätta detsamma genom
att pliktroget företräda den mening som Riksdagen uttalat.

Visserligen medför, som jag sade, dualismen i vår representation
svårigheter för parlamentarismens genomförande; men dessa svårig-
heter måste och skola öfvervinnas.

Ja, herr statsminister, vi se i det svar, som ni i dag afgifvit,
och hvarigenom ni gjort eder solidarisk med de medlemmar af rege-
ringen, hvilka vilja inskränka riksdagsarbetets frihet, liksom i den
omgifning, i hvilken ni i dag uppträder, föga lugnande löften för
framtiden. Jag tvekar icke att säga, att ni därigenom ingalunda
förvärfvat eder ökad förtroende från det parti, som jag här före-
träder, och hvars medlemmar säkert icke skola tveka att med mig
instämma i ett uttalande af denna min misströstan och detta mitt
beklagande.

Häruti instämde herr *vice talmannen* samt herrar *Berg* i Stock-
holm, *Palme*, *Byström*, *Wallis*, *Wavrinsky*, *Kjellberg*, *Fürst*,
Kobb, friherre *Palmstierna*, *Beckman*, *Pettersson* i Södertälje,
Forsling, *Gripenstedt*, *Stärner*, *Hagberg*, *Cervin*, *Juhlin*, *Gustafs-*

son i Vi, *Ekman* i Mo gård, *Rune, Larsson* i Säby, *Leander, Söderbergh* i Karlshamn, *Larsson* i Klagstorp, grefve *Hamilton, Broomé* i Bårslöf, *Petrén, Pålsson, Jönsson* i Refvinge, *Thylander, Tynell, Ifvarsson, Röing, Neiglick, Crafoord, Olausson, Ahlfvengren, Lundgren, Gibson, Ekman* i Göteborg, *Karlsson* i Göteborg, *Broström, Larsson* i Göteborg, *Berg* i Göteborg, *Bogren, Kronlund, Jansson* i Edsbäcken, *Igel, Thavenius, Åkerman, Otto, Schotte, Erikson* i Ofra Odensvi, *Janson* i Bråten, *Forsberg, Andersson* i Stärte, *Sundström, Starbäck, Thor, af Callerholm, Jonsson* i Hä, *Ericsson* i Vallsta, *Sandström, Wilson, Kvarnzelius, Karlsson* i Fjäl, *Lindgren* i Skog, *Mogren, Hedström, Ström* i Transtrand, *Olofsson, Bromée* i Billsta, *Bergman, Hellberg, Jonsson* i Gumboda, *Lundström, Berglund* och *Rehn*.

Svar &
interpellation.
(Forts.)

Herr Sandström: Herr talman, mina herrar! En ärad talare på skånebänken har funnit sig sårad af ett yttrande, som förekommit i mitt förra anförande. Jag skall be att få upplysa honom om, att detta väl förmodligen beror på ett missförstånd.

Han anser sig böra protestera mot att jag gent emot personer, som uttalat en annan mening än den jag själf hyser, använt uttrycket »förrädare». Mitt yttrande var i själfva verket annorlunda. Det lät ungefär så: »Den som i likhet med mig har den uppfattningen, att Riksdagen är berättigad att fortfarande på samma sätt som hittills direkt begära sina upplysningar hos ämbetsverken, men ändå af sympati för regeringen tager parti för regeringen mot Riksdagen, han sviker och förräder den riksförsamling, hvaraf han är medlem.» Mitt uttalande var således icke riktadt mot dem, som äro af en annan mening än jag, utan mot dem, hvilka hafva samma mening som jag, den nämligen, att Riksdagen bör bibehållas vid den praxis som regeringen nu står i begrepp att ändra, men hvilka ändock taga parti för regeringen.

Om dem, som i likhet med den ärade talaren anse, att hans excellens herr statsministerns förklaring är tillfredsställande, och mena att Riksdagens utskott icke böra hafva den gamla friheten att inhämta upplysningar, och att det är befogadt att knappa in på Riksdagens rättighet i detta afseende, om dem har jag icke sagt ett ord. En sådan uppfattning förvånar mig visserligen, och jag trodde icke, att den fanns i kammaren, men jag har icke talat illa om en dylik uppfattning.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Det utförliga svar, som hans excellens herr statsministern afgifvit på interpellantens frågor, har, såsom hvar och en i denna sal närvarande redan hört, icke kunnat tillfredsställa den, som framställt frågorna, och icke heller dem, som hafva samma uppfattning angående Riksdagens rättigheter och Riksdagens uppgift i statslifvet som han.

Det skulle kanhända vara öfverflödigt att på nytt ge uttryck åt denna meningsriktning; men i den utförliga utredning, som hans

Svar å
interpellation.
(Forts.)

excellens vidfogade eller, rättare sagdt, satte i spetsen för sitt anförande, ingick en historisk tolkning och en historisk förklaring af den art, att jag verkligen icke har kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på en del egendomligheter uti denna tolkning och förklaring. Om jag därvid också blir i tillfälle att framför allt häfda de praktiska resultat, hvartill enligt mitt förmenande en riktig tolkning måste leda, så torde detta icke heller befinnas öfverflödigt.

Hans excellens började med frihetstiden. Jag skall, ehuru äfven jag har någon kännedom om den tiden, icke gå så långt tillbaka. Det kan lätt leda in på sidovägar, där jag icke alltid är ense ens med en så värderad vän och meningsfrände som friherre Bonde. Det är alldeles tillräckligt, att vi gå tillbaka till år 1809; herrarne torde genast finna skälet.

Hans excellens har med rätta fäst uppmärksamheten på den grundlagsstiftande riksdagens konstitutionsutskott och den mening, som detta uttryckt. Jag skall en gång för alla och utan vidare förklara, att hans excellens tvifvelsutan har tolkat utskottets mening riktigt. Det var otvifvelaktigt meningen vid paragrafens tillkomst, att den skulle innebära en anvisning angående vägen för utskott att inhämta upplysningar från ämbetsverken, och att denna väg skulle gå öfver hofkansleren, d. v. s. regeringen.

Sedan har hans excellens nedlagt ett — jag förmodar icke alldeles personligt, men icke dess mindre anmärkningsvärdt — studium på att följa paragrafens utveckling under den följande tiden. Det gör emellertid ett underligt intryck, att hans excellens därvid totalt skiljer mellan å ena sidan paragrafens formella utveckling och å andra sidan praxis. Jag har aldrig förr varit med om att man i en historisk tolkningsfråga förfarit på detta sätt. Jag har alltid trott, att det vore nödvändigt att ställa praxis i samband med paragrafen i dess första lydelse och först därefter se till, hvad de under senare tid tillkomna formella ändringarne eller ändringsförslagen, fortfarande jämförda med samtida praxis, kunde innebära. Så enkel är i själfva verket den förändring, som jag med vanlig historisk tolkningskonsts rätt ber att få göra i hans excellens statsministerns slutledning. Men jag ber att redan nu få säga, att jag torde vara i tillfälle att visa, att man med denna vanliga historiska tolkningskonst icke kommer till samma resultat.

Den lydelse, som det grundlagsstiftande utskottet år 1809 införde, anvisade, som sagdt, åt Riksdagens utskott endast *en* väg att gå, nämligen öfver hofkansleren. Men detta hvilade på den förutsättningen, att öfverhufvud taget hvarken riksdagsmän eller enskilde medborgare hade någon rätt eller någon möjlighet att fordra upplysningar af offentliga myndigheter. Något senare vid samma riksdag införes emellertid en alldeles ny grund för medborgarnes ställning i detta afseende. Nu tillkommer en tryckfrihetsförordning, som, enligt hvad hans excellens själf påpekat, ger medborgaren rätt att skaffa sig tillgång till hvilka offentliga handlingar som helst, med vissa strängt begränsade undantag. Nu kommer man alldeles ifrån det gustavianska statsskickets stränga förbehållsamhet med

hänsyn till ämbetsverken och ämbetsmännen. Nu är det hvar och en tillåtet att, där icke annorlunda stadgats, inhämta upplysningar. Det är detta, som gör, att denna paragraf från allra första början — jag häfdar det bestämdt — aldrig fick den innebörd, som man ursprungligen hade tänkt; och jag frågar öppet hans excellens och de öfriga medlemmarne af regeringen: Finns det något bevis för att vid de omedelbart efter år 1809 följande riksdagarne den paragraf, som här varit på tal, nämligen 42 paragrafen i då gällande riksdagsordning, tolkats så, att utskott varit *skyldigt* att gå hofkanslersvägen? Jag tillåter mig, att, intill dess det är uppvisadt, att detta skulle ha varit praxis, häfda, att så icke varit förhållandet, utan att på grund af hela offentligheten af ämbetsmännens verksamhet och de enskilda medborgarnas frihet och rättighet att erhålla de upplysningar, som af ämbetsverken kunna lämnas, äfven riksdagsmän och utskott i praxis erhållit denna rätt. Detta hindrar naturligtvis icke, att man vid ett eller annat tillfälle kan hafva använt 42 paragrafen, men i så fall som *hjälp*, ej som ett *tvång*.

Det torde därmed i själfva verket vara tillräckligt sagdt angående utgångspunkten för paragrafens tolkning. Den har aldrig tolkats så strikte, som man här har velat göra gällande; och när man sedan vid följande riksdagar föreslagit en och annan förändring, har man utgått från den förutsättningen, att vid sidan om den väg, som 42 paragrafen angaf, en bestämd praxis varit utbildad att direkt erhålla upplysningar. Jag lyckades icke att få fullt klara anteckningar öfver de ändringsförslag, som herr statsministern uppläste, och kan därför ej för ögonblicket inlåta mig närmare på dem. Men så mycket synes mig tydligt, att på nu anförda faktum, den redan utvecklade praxis och den belysning som därifrån faller öfver ändringsförslagen, faller hela hans excellens resonemang om den afgörande betydelsen af den ändring, som förekom i 1847—48 års kommittéförslag och motiven därför. Där står endast uttaladt, att utskotten — närmast statsutskottet — ha en annan ställning till statskontoret, banko- och riksgäldsverken än till öfriga ämbetsverk, och att, i fråga om statskontoret o. s. v., Riksdagens utskott äga en rätt, som de sakna i fråga om öfriga verk. Men detta innebär visst icke, att utskotten ej hafva någon rätt alls gentemot dessa andra verk, utan endast att de icke hafva någon annan rätt än den en medborgare hvilken som helst har, och som i praxis är vedertagen. I det ljuset ber jag få se den ändring, som just då föreslogs i paragrafens lydelse och som sedan genomfördes 1865, men som hans excellens ej tillmäter någon betydelse alls, nämligen ändringen från »begäre» till »äger att begära». För vanlig grundlagstolkning kan detta knappast innebära annat, än att man funnit, att det kategoriska »begäre» för mycket strede mot utbildad praxis och därför ändrat uttrycket till »äger att begära». Detta har sedan influtit i 1865 års riksdagsordning, och därigenom har praxis blifvit legaliserad. Jag tvekar ej att bestämdt uttala, att 1865 års förändring bör fattas som en sådan legalisering.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Nu har emellertid herr statsministern från dessa historiska utredningar, hvilkas värde jag endast negativt kan erkänna, öfvergått till vida intressantare frågor och synpunkter, nämligen det praktiska resultat man däraf kan vinna. Frågan är, mina herrar, ej akademisk, den är verkligen praktisk, och hvad Riksdagen begär att få veta är ej, hvad för upplysningar regeringen införskaffat angående paragrafens tillkomst, utan hur regeringen nu vill tolka denna paragraf.

I detta hänseende befinna vi oss i den egendomliga situationen, att en hel rad uttalanden sett dagen, som jag med bästa vilja i världen icke kan finna med hvarandra öfverensstämmande. Detta har redan här antydts, men jag torde dock vara berättigad att i någon mån ytterligare få ställa fram i ljuset den egendomliga motsats, som råder mellan dessa uttalanden. Herr civilministern förklarade den 17 februari i Riksdagens Första Kammare — han hade förut afgifvit ungefär samma förklaring i Andra Kammaren — att för ett godt samarbete mellan regering och Riksdag skulle det vara önskvärdt, om utskottet — det är statsutskottet det gäller — i stället för att förfara på sådant sätt, det vill säga inhämta direkta upplysningar, ville begagna sig af den väg, § 46 riksdagsordningen anger». Det är väl bekant, att redan i den form, i hvilken denna hemställan afgafs, den väckte en något förvånad uppmärksamhet äfven inom Första Kammaren och att den ej undgick att bli föremål för, låt mig säga, ett uttryckligt bemötande. Men det är ändock att här fasthålla, att ännu står herr civilministern på den älskvärda ståndpunkten, att han endast gör en *hemställan* till Riksdagen, om den *vill* begagna den i 46 § angifna vägen. Jag förmodar, att däri ligger inneslutet, att Riksdagen icke *behöfver* gå denna väg. Två dagar efteråt kommer en annan förklaring från regeringen, krigsministerns här redan anförda order, som i denna punkt helt enkelt förklarar, att sådana upplysningar, som afses i 46 § riksdagsordningen, ej må lämnas i annan ordning än som i samma paragraf bestämmes. Jag kan icke finna annat än, att herr krigsministern där i någon mån har desavuerat herr civilministern, — en desavuering, som jag förmodar, att de båda herrarna sedan uppgjort sins emellan. Men det stannar ej vid detta. Herr civilministern har också genom vissa handlingar gifvit en uttolkning af den ståndpunkt, han ville intaga. Det har påpekats i pressen, och det är väl bekant, att ett tillfälligt utskott här vid Riksdagen hade önskat vissa upplysningar från ett ämbetsverk, att dessa upplysningar endast afgåfvos på det villkor, att vederbörande utskotts ordförande vände sig, mina herrar, ej till statsrådet Hederstierna, men väl till herr statsrådet och chefen för civildepartementet. Det vill säga, herr civilministern har här infört en tredje tolkning af § 46: det är riksdagsutskotts skyldighet att vända sig icke till det statsråd, Konungen därtill förordnar, men väl till departementschefen, åtminstone då det gäller civildepartementet. Och när vi nu till sist efter det osäkerhetstillstånd, som på detta sätt inträdt, i dag vänta oss den stora förklaringen, som skall upplösa alla dessa yttre motsatser i en vacker harmoni, då finna vi, att vi stå inför ett uttalande, där — jag kan

ej hjälpa det — icke blott statsministern slår ihjäl krigsministern, och där statsministern likaledes affärdar civilministern, utan där statsministern äfven, såvidt jag förstår, jag vill ej säga affärdar, men strider mot sig själf.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Jag skall be att få ge några exempel. Herr statsministern talar om att en utskottsledamot måste vara annorlunda ställd än en riksdagsman. Är det så, att en enskild riksdagsman begär upplysning hos ett ämbetsverk, då bör detta — jag vill ej nu säga inom hvilka gränser — gifva den. Kommer han däremot å utskottets vägnar, då inträder 46 § i sin fulla tillämpning. Jag förbigår den onligt min mening rena orimligheten att på detta sätt betaga en utskottsledamot rättigheter, som han äger såsom riksdagsman, och nöjer mig med att jämföra herr statsministerns sats med ett yttrande litet längre fram i hans anförande, att tillhandagående med upplysningar, som här nu länge praktiserats, utan fara kan taga större proportioner än detsamma hittills tagit, och med andra yttranden, som rent af tyda på att ett utskott mycket väl skulle kunna hos ämbetsman begära och till och med erhålla en muntlig föredragning inom utskottet. Jag kan ej se, huru det är möjligt att å ena sidan säga, att 46 § måste tillämpas för en utskottsledamot — ja, jag hör, att hans excellens ej är fullt belåten med den formuleringen, — och jag skall då precisera den så som statsministern själf gjort: alltså, å ena sidan säga, att om en utskottsledamot uppträder å utskottets vägnar, träder 46 § i tillämpning, men å andra sidan legalisera det tillhandagående med upplysningar, som redan under årtionden, ja, allt sedan 1809 tillämpats. På alldeles samma sätt måste jag finna, att historiken öfver 46 § i dess formella utveckling absolut strider mot den historik öfver praxis, som hans excellens meddelat. Jag kan icke förstå, huru hans excellens lyckats förena de två olika sidorna, när han å ena sidan häfdar det bestämda budet, som innehålles i 46 §, och å andra sidan dock med den älsk-värdhet, som är honom egen, bjuder oss att fortfarande gå den väg, praxis utvisar.

Mina herrar, det är egentligen detta, som förefaller mig mest betänkligt i denna dagens regeringsförklaring. Ingenting har varit mera angeläget för Andra Kammaren, för Riksdagen, än att få svar på den enkla frågan: »Hvad vill regeringen?» Jag tillåter mig att tillsvidare förklara, att jag ej kunnat få en annan uppfattning än den, att regeringen icke vet hvad den vill. Hvad den här ådagalagt, det är en viss nervositet, som till och med har uppkallat ur grafven frihetstidens riksdagsvälde såsom en förskräckande skugga, men den har ej visat ett enda fall, där Riksdagen på något sätt missbrukat den ställning, som enligt etthundra års häfd tillkommit Riksdagen och dess utskott. Innan frihetstidens riksdagsvälde här framställes oss till förskräckelse och varning, ber jag att få fråga: »Hvilken handling af Riksdagen eller dess utskott har hittills pekats i den riktningen, att Riksdagen vill tillvälla sig välde öfver förvaltningen?» Till dess svar på den frågan gifvits, tillåter jag mig hemställa, att frihetstiden måtte få hvila i sin graf.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Nej, mina herrar, det är nog så, att regeringen ej har *velat* gifva någon annan bestämd förklaring. Regeringen har känt sig, som jag nyss kallade det, nervös. Hans excellens bestrider detta mycket hörbart. Det strider förmodligen mot hans personliga natur, men regeringen i dess helhet, det vågar jag påstå, är betydligt politiskt nervös, efter alla dess handlingar att döma. Regeringen har börjat att af någon anledning känna sig behöfva en förskansning gentemot Riksdagen.

Den känslan grundar sig ej på någon bestämd riksdagshandling eller utskottshandling — det har ej blifvit visadt, att någon sådan af förgriflig art förekommit. Den grundar sig på något annat, och, mina herrar, det är icke svårt att veta, hvad det är. Den grundar sig på den motsats mot Riksdagen och särskildt mot denna kammare, hvari regeringen med full rätt känner sig stå.

Det förvånar mig icke alls, att den känslan finnes, men det förvånar mig och jag beklagar ur hela den konstitutionella utvecklingens synpunkt, om den skall leda därhän, att regeringen söker upplifva och utan några klara gränser ställa mot Riksdagen något slags mur af en gammal paragraf, som i praxis redan för länge sedan är tolkad i en annan riktning. Vill regeringen verkligen vara hvad den önskar vara, en stark regering, och är det verkligen meningen att häfda regeringens styrka i förhållande till Riksdagen, en sådan styrka, som ger åt regeringen möjlighet att leda folkets utveckling, då går detta, mina herrar, icke för sig genom ett sådant medel som att regeringen upplifvar en gammal paragraf och ställer den som skärm mot en redan hundraårig utveckling. Det finnes en enda väg att gå. Den vägen är att komma i full kontakt och i förtroendefullt samarbete med den del af representationen, som uttrycker folkets vilja. Det har redan uttalats, att på annan grund bygges ej i våra moderna samhällen en stark regering. Det sker ej heller i Sverige, och vill regeringen ej taga den erfarenheten från hundra års utveckling sig till lärdom, så torde den komma att finna, att hvad som nu här rests upp är ett mycket bräckligt vapen, som snart kommer att slås ur dess hand.

Med herr Edén förenade sig herr *Wijk*.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve *Hamilton*: Herr talman, mina herrar! Den sista ärade talaren har särskildt vändt sig mot mig med anledning af ett uttalande och ett förklarande, hvilka han dels klandrade och dels ansåg stå i strid med hvarandra och äfven i strid med hans excellens herr statsministerns uttalande. Jag måste uppriktigt bekänna, att, hur noga jag än följde med honom, jag icke kan förstå, hur han kom till en sådan slutsats. Jag ber att få erinra herrarne därom, att den fråga, som här så mycket ventilerats, bragtes af mig på tal först med anledning däraf, att statsutskottet hade stödt sitt utlåtande i ett ämne på upplysningar, som, enligt hvad allmänt känt var, utskottet erhållit direkt från sina tjänstemän i järnvägsstyrelsen. Med anled-

ning däraf tillät jag mig hemställa till utskottet, om det icke hade varit bättre att i detta fall använda § 46, och detta så mycket hellre, som jag i sådan händelse blifvit i tillfälle att skingra det missförstånd, på hvilket utskottet fotade sitt uttalande. Jag ber att få erinra om att Riksdagens bägge kamrar i den saken gifvo mig rätt, i det de godkände Kungl. Maj:ts proposition utan votering och mot statsutskottets hemställan. Jag kan icke finna annat än att denna vördsamma hemställan var befogad och att det varit bättre, att man låtit mig veta om hvad som passerade. Jag kan ej heller finna annat än att den står i bästa samklang med de principer, som hans excellens herr statsministern uttalade.

Herr Edén vände sig sedermera mot en del mina åtgöranden, hvilka mycket kommenterats och omtalats i pressen. Jag skall be att med afseende på dem få meddela, hvad som verkligen passerat. Chefen för kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning, doktor Elmquist, vände sig en dag per telefon till mig och meddelade, att en ledamot af ett af Andra Kammarens tillfälliga utskott underrättat honom om att utskottet önskade, att han en dag i samma vecka — jag tror på fredagen — klockan 2 på dagen skulle infinna sig i utskottet för att delgifva utskottet sina åsikter och omdömen angående en fråga, som var berörd i ett från civildepartementet utfärdadt cirkulär; och frågade mig doktor Elmquist angående min åsikt om hur han i detta fall borde bete sig. Jag svarade, att det syntes mig uppenbart, att i ett slikt fall utskottet bort vända sig antingen direkt till mig eller till statsrådet Hederstierna, hvarom jag ock bad doktor Elmquist underrätta vederbörande, men att jag emellertid själf omedelbart skulle sätta mig i förbindelse med utskottets ordförande. Sedan detta skett, telefonerade jag till doktor Elmquist och bad honom gå utskottet till mötes. Angående motiverna såväl för detta mitt uttalande som för de åtgärder jag vidtog för att utskottet på utsatt ort och utsatt tid skulle få konferera med doktor Elmquist tror jag — trots hvad herr Edén sagt — att jag med fullt skäl kan endast hänvisa till hvad hans excellens herr statsministern yttrade i sitt anförande, till hvilket jag i alla delar ansluter mig.

Herr Lindqvist: Herr talman! Hans excellens herr statsministerns långa svar var ju till sitt innehåll af sådan beskaffenhet, att det i olika vändningar utan tvifvel tillfredsställde alla och en hvar. Jag kände mig för mitt vidkommande under svarets afgifvande ganska tillfredsställd i många delar, och om icke det slut, som hans excellens kom till hade blifvit det som det blef, är jag öfvertygad om att vi skulle kunnat gå framtiden till mötas med frejdigt mod och kunnat känna oss förvissade om att riksdagsarbetet genom regeringens ingrepp och tolkning af grundlagen ingalunda skulle bli försväradt. Emellertid blef slutkonklusionen sådan, att regeringen och hans excellens ställde sig på precis samma ståndpunkt som herr krigsministern tidigare gjort. Det är gifvetvis vanskligt för en lekman, för den som icke äger juridisk bildning, att försöka sig på en lagtolkning, och detta gäller kanske i än högre grad, då det är

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar &
interpellation.
(Forts.)

fråga om att tolka vår grundlag. Men då hans excellens herr statsministern i en vändning i sitt svar angaf, att det skulle kunna inträffa att ett utskott, som begärde upplysningar från någon myndighet, blefve vägradt sådana, föreföll det mig, som om det vore riktigt att från den utgångspunkten söka tolka innebörden af riksdagsordningens § 46. Nog ligger det väl, mina herrar, mycket nära till hands att antaga, att de, som skrifvit denna grundlagsparagraf, utgått från den förutsättningen att i ändamål att vinna ett raskt riksdagsarbete utskotten borde beredas tillfälle och möjlighet att på sätt de finna lämpligt inhämta upplysningar i de ärenden de ha att handlägga, men att, ifall vederbörande myndigheter eller ämbetsverk skulle ställa sig ovilliga att afgifva sådana upplysningar, en bestämmelse borde komma till, som kunde göra det möjligt för utskotten att erhålla dessa upplysningar. Om man nu ser på ordalydelsen i riksdagsordningen § 46, så finner man, att där icke allenast står uttryckt, att utskottet äger att vända sig till vederbörande statsråd, utan där finnes äfven tillfogad en annan bestämmelse, som säger, att Konungen skall gifva befallning till vederbörande att afgifva de äskade upplysningarna. Det förefaller mig då ligga mycket nära till hands, att grundåskådningen varit sådan, att man skulle ha den säkerheten för att icke utskotten trots allt skulle gå miste om nödvändiga upplysningar, att slutligen, om icke på annat sätt upplysningar kunna erhållas, Konungen skall gifva befallning till vederbörande att afgifva sådana.

Det framhölls vidare af hans excellens herr statsministern, att utskotten gifvetvis ej må kunna anses vara förhindrade att åtminstone i ganska stor utsträckning vända sig till ämbetsverk och tjänstemän för att erhålla nödiga upplysningar för sitt arbete. Den kutymen har ju användts, som vi veta, och användes i närvarande tid i ganska stor utsträckning. Om man ställer sig på den ståndpunkt, som regeringen genom sitt i dag afgifna svar gjort, så undrar jag, hur det kommer att ställa sig i den framtida verksamheten, om man strängt och bestämdt vill tillämpa den lagtolkningen. Jag har just i det exempel, som herr civilministern nyss var inne på, fått en liflig förnimmelse af hur innerligt svårt det kan vara, till och med för en regeringsledamot, att i bokstafvens egentliga och fulla mening tillämpa en sådan tolkning, som hans excellens herr statsministern i dag gifvit ifrågavarande paragraf. Jag är nämligen den, som begärt upplysningar från kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, och då frågan här blifvit förd på tal, må det vara mig medgifvet att med några ord ytterligare vidröra saken. Jag hade såsom ledamot af tredje tillfälliga utskottet i enlighet med bestämmelserna i 44 § riksdagsordningen blifvit utsedd till föredragande i ett visst ärende med uppdrag att uppgöra det första förslaget till utskottets utlåtande. Jag hemställde till utskottet om tillstånd att hos kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik dels infordra afskrift af de utländska lagar i ifrågavarande ämne, afdelningen hade i sitt arkiv, och dels göra hemställan om att afdelningens chef måtte införa utskottet hålla ett utredande anförande i frågan, hvilken, enligt hvad

jag ägde kännedom om, tidigare varit föremål för särskild handläggning i denna afdelning af kommerskollegium. När jag gjorde hemställan till afdelningens chef doktor Elmquist, lofvade han genast och beredvilligt icke allenast att lämna afskrifter af ifrågavarande utländska lagar, utan äfven att infinna sig inför utskottet för att hålla det äskade föredraget. Men så inträffade, innan detta föredrag kommit att gå af stapeln, händelsen i fjärde tillfälliga utskottet, hvilken gjorde, att doktor Elmquist gifvetvis icke kände sig öfvertygad att, i händelse han fullföljde det utlovade uppdraget, han icke kunde få anmärkning mot sig. Han vände sig då i första hand till chefen för kommerskollegium med en förfrågan, huru han för sin del ansåg, att han borde ställa sig. Han fick då där det besked, att han ej borde infinna sig inför utskottet och hålla detta föredrag med mindre han därtill erhållit civilministerns tillstånd. Doktor Elmquist vände sig då till civilministern och fick genast det beskedet, att han icke, på den anmaning han erhållit, ägde befogenhet att infinna sig i utskottet för detta föredrags hållande. »Men», hade civilministern tillagt enligt meddelande till mig af doktor Elmquist. »om Lindqvist vill göra framställning till mig, skall doktor Elmquist få tillstånd att infinna sig i utskottet». Nu kan man fråga sig, hvad den omvägen öfver hufvud taget skulle tjäna till. Det är väl litet egendomligt, framför allt då herr civilministern ej syntes ha någon erinran att göra mot att doktor Elmquist skulle få hålla detta föredrag inför utskottet, att man verkligen skulle behöfva gå denna omväg; han skulle icke få hålla föredraget, om man frågade honom direkt, men fick tillstånd, så snart man vände sig till civilministern. Jag anmälde förhållandet till utskottets ordförande, som gjorde framställning om saken till civilministern och af denne ögonblickligen fick till svar, att det medgäfvdes. Därefter afhölls ifrågavarande föredrag men ej af doktor Elmquist, emedan denne var förhindrad vid tillfället, utan af hans närmaste man, doktor Huss. Om man nu frågar sig: hur har herr civilministern i detta fallet tolkat grundlagens § 46, så kan jag för min del ej afgifva annat svar, än att det är en felaktig tolkning han lämnat, synnerligast och framför allt, om man ställer sig på den ståndpunkt, som regeringen i dag gjort med afseende på innebörden af denna paragraf. Ty skall den tolkas bokstafligen, förefaller det mig, som om herr civilministern nödvändigt måste hafva svarat oss: »Nej, mina herrar, ni ha att vända eder till statsrådet Hederstierna. Han har att utverka Konungens befallning till doktor Elmquist att infinna sig inför utskottet och hålla föredraget.» Först då hade grundlagens bestämmelser blifvit bokstafligen tillämpade. Nu vill jag här erinra, att jag icke velat säga detta såsom någon anmärkning, ty herr civilministern lindrade mödan och gjorde vägen kortare för utskottet att få detta föredrag hållet, men med hänsyn till den uppfattning, som herr civilministern genom detta åtgörande lade i dagen, hade jag väntat, då ryktena i går afton började att spridas om att ett särskiljande af vissa personer inom den nuvarande regeringen ägt rum, att man bland dem, som inlagt sina afskedsansökningar, äfven skulle ha

Scar &
interpellation.
(Forts.)

funnit herr civilministern, just af den anledningen, att han lagt i dagen, att han för sin del ej ville ställa sig på statsministerns och krigsministerns ståndpunkt rörande tolkning af ifrågavarande paragraf. Det har emellertid ej skett, och därför svarar gifvetvis herr civilministern själf; jag skall icke vidare beröra saken.

Jag ber emellertid, herr talman, att i sak få förena mig fullständigt med friherre Bonde. Jag är af den bestämda öfvertygelsen, med kännedom om hur parlamentariskt arbete bör bedrivas och skall bedrivas, med kännedom om de svårigheter, som kunna uppstå i sådant arbete, under förutsättning att sträng formalism och skarp byråkratism skola göra sig gällande, jag är som sagdt synnerligen öfvertygad, att skall Riksdagen följa den af regeringen nu anvisade vägen, så har ett hinder blifvit lagdt för detta parlamentariska arbete, och det föreligger enligt mitt sätt att se saken icke någon som helst anledning för Riksdagen att följa regeringen beträffande den tolkning af § 46, som denna i dag har gjort.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Med några ord ber jag att få angifva min uppfattning och min ställning till den föreliggande frågan. Det är visserligen svårt att uppträda, ty om man yttrar sig, löper man risk att bli betraktad såsom en, den där har en kättersk mening, ja en mening, som snart sagdt innebär förräderi mot Riksdagen, och tiger man, då skulle det kunna anses innebära, att man godkänt allt hvad här förut under debatten sagts, och det kan jag för min del icke göra. Jag måste således, så godt jag förstår och så att säga på rak arm, uttala min uppfattning i den här frågan.

Vore det nu så, att regeringen ville lägga hinder i vägen för den gamla ordningen, d. v. s. den ordningen, som hitintills varit rådande mellan riksdagsutskott och ämbetsverk i fråga om upplysningar från statsförvaltningen, då skulle äfven jag i likhet med herr Persson i Tällberg förklara, att jag ej kunde följa med regeringen på den vägen. Men jag vill fråga: hvad har då egentligen inträffat — om man nu i få ord skall hålla sig till själfva saken — som föranledt allt hvad vi i dag fått bevittna? Jo, ett tillfälligt utskott har begärt att få någon särskild upplysning; detta ärende går sedan i sin ordning ända till krigsministern, och krigsministern afgifver för sin del ett svar, som införes i Posttidningen — efter hvad jag vill minnas. Nu vill jag emellertid för min del genast medgifva, att nog hade herr krigsministern kunnat afgifva ett annat, ett mera betänksamt, ja, hvarför icke ett mera diplomatiskt svar, det är jag öfvertygad om; men jag stannar där och låter saken vara beträffande krigsministern.

I stället vill jag öfvergå till hvad herr statsministern, såvidt jag kunde uppfatta, svarade på interpellantens frågor. Det kan då gifvetvis ej falla mig in att göra ett utdrag ur det långa talet och den långa historiska utredningen. Jag vill blott uttala hvad jag fick för uppfattning af själfva innehållet beträffande tillämpningen i det föreliggande spörsmålet, d. v. s. huruvida Riksdagen och dess

utskott fortfarande skola hafva rättighet att få alla möjliga upplysningar utan att gå den väg, som vi kalla § 46. Jag kunde då icke få något annat intryck, ej någon annan uppfattning af herr statsministerns svar än detta, att han ej ville, ej åsyftade att göra någon inskränkning i den rätt och frihet, Riksdagen hittills haft. Har jag uppfattat hans svar på ett orätt sätt, hvilket jag dock icke tror, så beror det nog på att jag haft bristande förmåga att vid uppläsningen kunna fatta det långa talets korta innehåll. Herr statsministern anmärkte dock, att fall kunna inträffa, fall kunna tänkas, då en ämbetsman måste känna sig betänksam, innan han inför ett utskott ger svar på hvilka frågor som helst och innan han därom har inhämtat öfverordnades mening. Jag har ej heller hört någon af de talare, som efteråt uppträd, klandra herr statsministern för denna hans mening, och ej heller påstå, att icke sådana fall kunna inträffa, då ett utskott skulle vilja fråga en ämbetsman om saker, som denne för sin del bör hysa betänkligheter mot att besvara, åtminstone innan han, som sagdt, meddelat sig med sina förmän. Sålunda menar jag beträffande innehållet af det svar, som herr statsministern gifvit, att hufvudinnehållet var det, att regeringen ej vill inskränka den rätt, som Riksdagen och dess utskott hittills haft. Sedan ha flera af herrarna här sökt åstadkomma historiska utredningar för att i belysningen af dessa och enligt sina meningar tolka 46 §:ens ordaförstånd och tillämpning, därvid herr Sandström menade, att ha vi bara en liberal regering, så går nog samarbetet mellan regeringen och Riksdagen bra, utan anlitande af § 46, men är regeringen konservativ, så blir det nog knaggligt, åtminstone med den majoritet, vi nu ha i Andra Kammaren. — Huruvida ordalagen varit dessa lämnar jag därhän, men meningen uppfattade jag sålunda. Ja, om man nu, såsom majoriteten här synas göra, ej tager hänsyn till något annat hos en regering, än att den har den eller den partifärgen, då måste det väl bli på det sättet. Men är det så, att en regerings handlingar i och för sig äro sådana, att man kan och bör anse dem vara goda och för landet lyckliga, då kan jag för min del icke förstå, hvarför man blott af partihänsyn skall förklara dem vara af ondo.

Ehuru det nyligen inträffade partiella ministerskiftet ej borde kunna anses hafva något med interpellationsspörsmålet att skaffa, har dock från motsidans talare äfven däröfver uttalats klander, och de nye männen ha äfven redan mötts med misstroende. Under sådana förhållanden vill jag för min del, herr talman, uttala, att jag fortfarande hyser förtroende till regeringen och att detta icke minskats genom de nye männens inträde, hvilka, enligt min mening böra åtnjuta den vanliga mänskliga rättigheten att blifva bedömda efter sina ämbetsgärningar.

Herr talman! Jag har nu i de föreliggande spörsmålen uttalat min mening; därvid blir jag och därefter tänker jag att handla.

I detta yttrande instämde herrar *Lundell, Danielsson, Bengtsson* i Häradsköp, *Carlsson* i Solberga, friherre *Fleetwood, Andersson* i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Hägelåkra, *Meurling, Andersson* i Höckerum, *Jensson* i Kalmar, *Johansson* i Möllstorp, *Johansson* i Aflösa, *Sjöberg, Mallmin, Åkesson, Jönsson* i Boa, *Svensson* i Betingetorp, *Johansson* i Berga, *Pettersson* i Bjälbo, friherre *Lagerfelt, Andersson* i Bråborg, *Magnusson* i Tumhult, *Fornander, Olsson* i Blädinge, *Lindvall, Santesson, Vahlquist, Jönsson* i Slätåker, *Svullingson, Larsson* i Bondarfve, *Bengtsson* i Bjärnalt, *Henrikson, Jespersion, Sandquist, Åkerlund, Lundin, von Horn, Svensson* i Saläng, *Johansson* i Mellbyn, *Dahlgren, Canell, Anderson* i Arvika, *Magnusson* i Salstad, *Hallin, Månsson, Odqvist, Persson* i Stallerhult, *Johanson* i Mossebo, *Mörtsell och Zimduhl*.

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Den diskussion, som här i dag ägt rum i den föreliggande frågan och hvad därmed äger sammanhang, de händelser, som närmast föregått denna interpellationsdebatt, och den situation, vi för närvarande befinna oss i, allt detta är ägnadt att väcka till lif åtskilliga reflexioner af ganska allvarlig innebörd. Regeringen har till de händelser, som föranlett denna interpellation och till de principfrågor och praktiska riksdagsfrågor, som därmed äro förknippade, intagit en ställning, som ej kunnat godkännas af denna kammares flertal. Jag föreställer mig, att herr statsministern ej är så synnerligen förvånad öfver att hans grundlagstolkning här i denna kammare icke vunnit tillräcklig resonans. Denna uttolkning har ju icke ens kunnat gillas af alla hans egna kolleger.

Jag kan ju icke rannsaka hjärtan och njurar hos någon ledamot i denna kammare, men hvad som förvånar mig, det är verkligen högerns i kammarens ställning till den här föreliggande frågan. Det är i det afseendet, som denna dag och hvad därvid förekommit inom och utom Riksdagen jämte åtskilliga andra företeelser på anslagspolitikens område, som vi kanske få tillfälle att längre fram diskutera, ha en politisk räckvidd, som vi nu icke kunna öfverskåda. Det har börjat blåsa en annan vind i denna kammare, och hvart den vinden blåser, det tror jag vi lite hvar förstå. Det synes mig uppenbart att det i denna fråga är vänstern, som står på den fastaste marken, som sitter säkrast i sadeln, då det är vänstern, som utan alla villkor och utan alla förbehåll här har häfdat Riksdagens konstitutionella ställning, Riksdagens värdighet och dess traditioner. Den har gjort det och kan framgent göra det med så mycket större tillförsikt, som den vet med sig, att icke från någon ledamot af denna kammare någonting åtgjorts, som varit oriktigt eller mindre öfverensstämmande med grundlagens bud och med en långvarig riksdagspraxis. Hvarken dessa åtgärder eller någonting annat från Riksdagens sida ha afsett eller kunnat afse att tillvälla Riksdagen någon som helst obehörig makt eller något som helst obehörigt inflytande öfver administrationen och dess organ.

De inträffade händelserna och hvad som här yttrats sträcka sig också vida utöfver de frågor, hvarmed vi här närmast ha att sysselsätta oss. Det har redan af föregående talare framhållits, att det hela innerst inne bottnar i frågan om ett parlamentariskt styrelsesätt

i vårt land. Där regeringens grundåskådning och hufvudsträfvan öfverensstämna med den folkvilja, som tagit sig uttryck i denna kammares flertal, där dessa sålunda arbeta efter samma hufvudlinjer på framtidens danande, där ordnas lätt samverkan mellan regering och administration och Riksdag utan onödiga omgångar, utan ofruktbara tvister om maktbefogenhet och utan att man behöfver ställa upp några strama grundlagstolkningar eller vädja till konungamaktens prerogativ, som det här icke varit någon som helst tanke att på något sätt rubba. Detta bevakande med ängslig omsorg af regeringens ställning till Riksdagen, denna månhet om att afgränsa Riksdagens maktbefogenhet i ofarliga detaljfrågor, allt detta är närmast ett uttryck för bristen i förtroende och samhörighetskänsla mellan regering och Riksdag. Det, som här förekommit i denna fråga, är ett symtom på en ny regeringskonst, af en ny regeringsriktning. Vill högern följa på den vägen, så må det vara dess ensak. Vänstern vill det ej, den har icke framkallat den situation, hvori vi befinna oss, och den afsäger sig allt ansvar för den nya regeringskonstens följder. Den förste bonden i en svensk regering har stupat på frågan om häfdandet af Riksdagens rätt. Det går sålunda icke att bagatellisera den. Det går icke att komma från att här ligger något mera, något större, något vida betydelsefullare än hvad man nu på många håll vill göra troligt. Det är i denna belysning, frågan bör ses, och jag föreställer mig också, att det är i den belysningen, som åtskilliga af kammarens ledamöter en gång komma att se den, om de också nu ej kunna eller vilja göra det.

De utomordentligt vidtgående frågor, som ställas fram till lösning i det nutida statslivet, de allvarliga företeelser, som det moderna samhället erbjuder, kräfva ovillkorligen samförstånd och förtroende mellan regering och Riksdag; och de skadas däraf, att situationer, sådana som den nu föreliggande skapas af regeringen utan nytta och gagn och utan praktisk betydelse. Misstroendet och misstänksamhetens tagg sitter djupt; den kan också rifva djupa remnor. Det, som ytterst lider af allt detta, är utvecklingsarbetet i landet, allt det otroligt myckna, det utomordentligt viktiga och ansvarsfulla arbete, som åligger oss alla, regering och Riksdag, att föra fram till kommande generationers gagn, till danande af ett lyckligare och bättre svenskt folk i framtiden.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Krakerud, *Carlson* i Herrljunga och *Nilson* i Örebro.

Herr *Svensson* i Skyllberg: Herr talman! Man har icke af någon bland dem, som velat göra den sak, som nu föreligger, till en stor politisk fråga, kunnat höra det påståendet, att regeringen kränkt grundlagens bud eller att regeringen på något sätt velat beröfva denna kammare eller dess majoritet dess grundlagsenliga rätt. Den förklaring, som regeringen afgifvit för sin tolkning af den omdebatterade grundlagsparagrafen anser flertalet af denna kammare ha kunnat vara annorlunda, kunnat vara liberalare, men

Scor &
interpellation.
(Forts.)

en stor del af kammarens ledamöter anser, att den är ganska tillfredsställande och att regeringen haft goda skäl för sitt förfarande. Jag vill nu till dessa, som icke äro nöjda med regeringens handlings-sätt, utan ogillat det och velat göra ett stort nummer däraf, ställa den frågan, hvarför de icke gå fram på den väg, som är anvisad i grundlagen och begära ändring af densamma i vanlig ordning.

Det har sagts, att denna kammare har en så och så beskaffad mening. Ja, flertalet synes vara ense om, att man velat ha en tolkning, som mera öfverensstämmer med hittills gällande praxis, men en stor del är belåten med den förklaring regeringen afgifvit. Det talas så mycket om denna kammares bestämda hållning gent emot regeringen, men det vore rättare att tala om, att så och så många procent af kammarens ledamöter intaga en sådan ståndpunkt och att så många procent ha en uppfattning, som öfverensstämmer med regeringens.

Vidare säges det, att regeringen saknar förtroende af denna kammares majoritet. Det är klart, att så förhåller sig, men jag spørjer då, om någon medlem af denna kammare kan peka ut en regering, som i väsentliga och betydelsefulla ting skulle hafva förtroende af en större procent af kammarens ledamöter än den nu sittande regeringen. Jag tror icke, att det är möjligt att göra det. Och så länge det icke kan påvisas, och så länge det icke heller finnes någon homogen regeringsmajoritet ens i denna kammare, torde det vara obefogadt att fordra, att den nuvarande regeringen skall afgå, därför att den flertalet af kammarens ledamöter mot sig i en fråga som denna. Det torde dröja länge, innan någon regering kan genomföra så många önskemål, som denna regering har gjort. Låtom oss komma öfverens om att hålla icke blott på kammarmajoritetens grundlagsenliga rätt, utan äfven på minoritetens och Första Kammarens och regeringsmaktens lika viktiga grundlagsenliga rätt. Och vilja vi ha ändring i grundlagen, må vi då begära en sådan i lagstadgad ordning.

Herr *Andersson* i Grimbo instämde häruti.

Herr *Thorsson*: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning af herr *Janssons* i *Djursätra* yttrande, då han sade, att han icke fått ut någonting annat af herr statsministerns svar, än att den nuvarande regeringen ville bibehålla Riksdagen vid de rättigheter, den hittills haft. Det synes mig, som om de handlingar, hvilka under senare tiden gifvit sig uttryck hos regeringen, äro tillräckligt klara, för att man icke skall behöfva tvifla på, att regeringen är benägen inskränka den rätt Riksdagen hittills har haft att söka sig upplysningar. Jag får säga liksom herr *Jansson* i *Djursätra*, att jag icke kan utge mig som någon grundlagstolkare. Men en bestämd känsla har jag kvar af herr statsministerns svar, och det är, att hvad han möjligen af omständigheternas makt varit tvungen ge med den ena handen, det har han fortast möjligt tagit tillbaka med den andra.

Men jag begärde ordet förnämligast därför att det förefaller mig

en liten smula besynnerligt, att den *liberale ledamoten* af den konservativa regeringen har mest kommit i beröring med § 46 riksdagsordningen och mest sökt föra fram tillämpningen af densamma i Riksdagen och dess arbete. Jag erinrar mig en episod från fjolåret, då till denne frisinnaede ledamoten af regeringen gjordes hänvändelse i en riksdagsfråga, men då han icke var besjälad af samma tanke på godt samarbete med Riksdagen i postfrågor, som han i år sagt sig vara i järnvägsfrågor. Han ställde sig helt enkelt afvisande, och det föranledde, att statsutskottet fick anlita § 46 riksdagsordningen för att få fram hvad han icke på enskild väg ville bekväma sig till att lämna. Och detta synes mig också vara paragrafens uppgift, att när ämbetsmännen, till och med en regeringsledamot, söker vägra sin medverkan till ett ordentligt beslut, då har Riksdagen denna paragraf att tillgå, hvarigenom den kan få de upplysningar den vill ha, för att en fråga må bli allsidigt utredd. Men Riksdagen och icke regeringen bör bestämma när denna paragraf skall tillämpas, och jag vill till hvad jag hade att anföra i kammaren, när detta ärende fördes upp till debatt af herr civilministern vid ett föregående tillfälle, lägga det — och jag ber att få stryka under det — att skall man följa den tillämpning af § 46, som regeringen under sista tiden sökt införa, finns det icke någon möjlighet att riksdagsarbetet skall kunna fullbordas på den tid, som däråt är anslagen, och jag betvivlar storligen, att möjligheten till ett bättre samarbete mellan regering och Riksdag skall bli större, därför att regeringen skall bestämma, när upplysningar skola lämnas *med* eller *utan* anlitan af paragraf 46. Enligt hvad herr statsministern antydde, kunde man gudbevaras i *vissa fall*, när *regeringen var med på det*, få lof att använda en genväg. Men när regeringen befarar, att det skall göras en undersökning, som strider mot dess önskningsar, då är den färdig att afskära Riksdagen från den rätt, som ligger däri, att Riksdagen kan grunda sina beslut på direkta upplysningar från vederbörande ämbetsmän, hvilka upplysningar man kan anse sig behöfva för vissa viktiga frågors afgörande. Ty det är icke alltid sagdt, att regeringen intager en opartisk ställning, utan den försöker, såvidt jag förstår, att efter alla konstens regler föra fram sina synpunkter i lagstiftningsarbetet, äfven om de gå stick i staf mot önskningsarna hos folkets flertal. Därför har jag den uppfattningen, att, om den nuvarande regeringens mening blefve gällande hädanefter, det vore rent af omöjligt att fortsätta med lagstiftningsarbetet, förrän man fullständigt afskaffat § 46 riksdagsordningen.

Herr Söderberg i Hobbarn: Herr talman, mina herrar! Under den nu förda långa debatten har jag varit en uppmärksam åhörare, och jag har fått den uppfattningen, att man har velat göra detta spörsmål till en mycket stor politisk fråga. Interpellanten själf har sagt, att han icke betraktar den som någon partifråga, men af allt att döma kan åtminstone icke jag finna annat än, att man har velat göra denna fråga till en mycket skarp och stor partifråga. Hvad har nu egentligen förekommit? Jag skulle vilja instämma

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

med herr Jansson i Djursåtra däri, att jag icke är statsrättslörd. Jag förmår icke att så noga följa med uti de politiska labyrintherna eller fatta de hårfina linjer, som här och där dragits fram. Jag vill också instämma med honom däruti och på samma gång konstatera, att man, sedan man med uppmärksamhet ifrån början åhört hans excellens herr statsministerns svar å interpellationen och interpellantens gensvar, icke kan få annan uppfattning än, att det måste vara någon hårfin linje, som skiljer dem åt. Herr statsministern har ju uttryckligen förklarad, att han icke på något sätt vill göra inskränkningar uti den frihet, som 46 paragrafen riksdagsordningen lämnar oss och ej heller i den frihet, hvartill praxis under de flydda åren utvecklats sig. Herr statsministern sade tillika, att det kan finnas frågor af den natur och beskaffenhet, att de äro så grannlaga, att man får vara försiktig med upplysningar beträffande dessa frågor, och detta har också interpellanten erkänt. Mina herrar! Jag undrar, hvad landet, hvad den stora allmänheten skall säga, när vi sitta här hela dagar och resonera och åhöra långa och uttömmande utredningar i frågor, hvilka vi kanske till större delen icke äro mäktiga att skilja på. Jag undrar verkligen på, att man under det man talar om sparsamhet, när det gäller utgifter för riksdagsarbetet och statsförvaltningen, icke drar i betänkande att använda en dyrbar tid, långa timmar, och upptaga utrymmet i protokollet för att utveckla sig på sådana områden, som äro till totalt ingen praktisk nytta för landet. Jag vill vidare konstatera, att den nuvarande regeringen har haft stor lycka under sin regeringstid. Denna regering, som i dag stämplats såsom icke ägande denna kammars förtroende, har ändock uti de stora frågorna och i stort sett haft Riksdagens förtroende. Jag vill konstatera detta, och jag är glad öfver, att denna kammare i fråga om praktiska frågors lösning icke ser på de personer, som sitta i regeringen utan på själfva saken. Så har kammaren under föregående år gjort, och jag hoppas, att den fortfarande kommer att göra det. Jag har emellertid fått den uppfattningen och det intrycket, att man af en ringa fråga velat blåsa upp en mycket stor politisk storm och sökt att ute i landet och i de stora breda lagren ingjuta ringaktning för den nuvarande regeringen. Jag kan icke vara med om detta.

Här har från visst håll påståtts, att det är fråga om ett kring-skärande af Riksdagens rättigheter. Jag har icke kunnat finna detta af det svar herr statsministern lämnat, och i stort sedt kan jag icke finna, att man ur detsamma kan draga ut en sådan mening. Herr talman! Jag har, äfven med risk att blifva missuppfattad och ansedd såsom den där velat godkänna något obehörigt ingrepp i Riksdagens rättigheter, velat till protokollet uttala min mening, nämligen att jag tror, att denna fråga i innersta grunden är en liten fråga och att man blåst upp densamma till sådana dimensioner, att vi i sanning borde skämmas därför.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Efter denna uttömmande debatt, som pågått här tre timmar, är det icke min mening

att ytterligare upptaga till skürskådande den af hans excellens herr statsministern afgifna förklaringen. Det var ju nog åtskilligt i denna förklaring, som kunde vara förtjänt af att särskildt understrykas, men jag skall däraf blott i allra största korhet nämna, hurusom vi blefvo undervisade om, att § 46 enligt regeringens nuvarande uppfattning egentligen tillkommit för att — skydda konungamakten! Alltså något rakt motsatt den åskådning, som hittills varit gällande och som särskildt professor Edén så klart utvecklade, nämligen att paragrafen bör ses i samband med den praxis som hela tiden rådt och som en garanti för Riksdagen. Vidare utvecklade herr statsministern, att denna § 46 oftare borde användas, och tillade i en hastig vändning ungefär dessa ord som äro karakteriserande för hela hans anförande: jag har visat, att den vägen bör man gå, »och att någon annan utväg *icke finnes*». Det är ett sådant sorts resonemang, som han fört hela tiden uti sitt anförande från statsministersplatsen.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Det är uppenbart, och jag tror, att alla också fingo det intrycket, att, efter den förklaring, som afgifvits, Riksdagens utskott i själftva verket för framtiden äro i *sämre* ställning beträffande upplysningars inhämtande än enskilda. Om friherre Palmstierna, för att nu taga det konkreta exempel, som varit utgångspunkten, kommit på egna vägnar och icke nämnt, att han kommit å utskottets, hade allt varit, som det skulle vara. Det hade då aldrig blifvit tal om, att han på något sätt skulle förfarit i strid mot hvad regeringen, efter den uppfattning man kunde få, ansåg vara tillåtligt.

Efter all denna subtila tolkningskonst och efter att länge hafva fasthållit vid ordalagen i §:en i regeringens tolkning, satte slutligen herr statsministern kronan på sitt verk, när han förklarade, att man vid sidan af det i § 46 angifna förfarings sättet kunde — per telefon vända sig till vederbörande departementschef! Detta sätt att förfara synes mig stå i den mest drastiska motsättning mot de försök till bokstafstolkning, som man förut gällande.

Men fråga vi oss hvad det egentligen är, som vållar allt detta, hvad det är, som gjort, att regeringen nödgats komma med dessa försök att blanda bort en enkel sak — ty det *är* en enkel sak som här föreligger — så återföras vi till, att det i realiteten varit *militarismen*, sådan den tagit sig uttryck i krigsministerns första tillkännagifvande och förut, som det här gällde att skydda. Det har för regeringen förvisso varit en svår, för att icke säga olöslig, uppgift att betäcka reträtten för det missgrepp, som här skett. Det har under denna debatt allt för litet stått i förgrunden, att vi här ytterst stå inför ett uttryck af militarism och preusserianda, sådan vi icke vilja hafva den i vårt land och från vår regering. Men denna militäranda har mött oss i regeringens hela uppträdande, den har från början uppträdt såsom frestare för regeringen och fört den fullständigt på afvägar.

Jag begärde emellertid icke ordet närmast för att säga detta utan med anledning af de *försvare*, som här anmält sig för regeringens ståndpunkt. Det har händt föregående regeringar och kanske

Svar å
interpellation.
(Forts.)

icke minst den nuvarande, att den haft försvarare som gjort densamma björntjänster. Men jag får säga, att beträffande sådant slags försvar, som herrar Svensson i Skyllberg och Söderberg i Hobborn presterat, måste jag tänka mig, att de ärade herrarne på statsrådsbänken i sitt stilla sinne bådo Gud bevara sig därifrån. Herr Svensson i Skyllberg ville göra gällande, att om vi icke äro nöjda med § 46, böra vi i all världens namn yrka på en omformulering och ändring af densamma. Men detta är ju att på det allra tydligaste erkänna, hvad regeringen *icke* ville ha fram, nämligen att det här är fråga om en *ny* praxis, en *ny* kurs, och att man icke kan vara nöjd med den kurs, som i detta fall förts under 40 års tid, för att icke gå ännu längre tillbaka. Det är väl då uppenbart, att herr Svensson i Skyllberg just betonade, att regeringen själf nu har slagit in på den nya kursen, att det alltså är en förändring, som inträdt och som kommer att för framtiden fullföljas, så länge den nuvarande regeringen sitter på sin plats. Det är ju detta, som regeringen just har sökt att med de mjukaste och lenaste talesätt *förneka*, och det var ju därpå det stora massinstämmandet byggde, att allting skulle på det stora hela blifva, som det förut varit.

Den andra björntjänsten, som gjordes af den andra talaren, var den något naiva frågan, hvad landet skall säga, när vi spilla tid och kostnader på att tala om sådana saker? Har då icke den ärade talaren ännu uppfattat, att det är fråga om ett ingrepp, som konungamakten ansett sig böra göra på Riksdagens rätt? Tror den ärade talaren, att det är rimligt och möjligt, att landet skulle vara likgiltigt för huruvida Andra Kammaren vill tillbakavisa ett sådant ingrepp eller icke? En sådan uppfattning tror jag att den ärade talaren torde vara ensam om.

Herr Jansson i Djursätra, som egentligen anförde den stora demonstrationen till förmån för vår nybildade regering, vill göra gällande, att det långa talets korta innehåll är det, att regeringen icke vill göra någon inskränkning i Riksdagens rätt, och här instämna de långa raderna af instämmare inklusive herr Mossebo, som, enligt hvad jag hört uppgifvas, i utskottet varit fullkomligt med om den aktion, som från utskottets sida förts! — —

— Jag ser, att herrarna begära ordet, det gläder mig. —

Nej, om det verkligen skulle förhålla sig så, att det långa talets korta mening kunde uttryckas, som herr Jansson i Djursätra till allmän uppbyggelse öfversatt detsamma, då nödgas jag till herr statsministern rikta den frågan: »Hvarför så långt?» Ty den förklaringen var väl oändligt enkel att afgifva: »Vår mening är *icke* att röra vid den praxis som varit. Riksdagens hittillsvarande vägar till upplysning anse vi riktiga, de böra fortfarande tolereras och praktiseras.»

Ja, hade den förklaringen kommit, hade man icke behöft en timmes uppläsning af ett statsministersanförande, och allt hade för öfrigt gått som det bort, nämligen till en reträtt från den ohållbara ståndpunkt, till hvilken denna regerings majoritet, eller denna rege-

ring — man måste ju göra noggrann skillnad dessa timmar — har låtit förleda sig.

Jag skall till sist blott anmärka, att det finnes *en* synpunkt, ur hvilken man emellertid kan hafva anledning att vara herr Lindman och hans regering tacksam för att de här hafva uppträdt så, som de gjort.

Det visade sig redan vid valen år 1908, att regeringens sätt att där utkasta fältropet: »front mot socialismen», att sålunda framträda som en kampregering gent emot en mäktig strömning på folkdjupet, att *det* var ägnadt att i hög grad bidraga till att drifva tillsammans de tämligen skilda och inbördes tvistande vänsterelementen.

Jag är förvissad om, att samma effekt, som detta fältrop då åstadkom, nog skall ytterligare förstärkas genom regeringens uppträdande i denna fråga, genom dess orientering åt höger, genom dess markering af att den vill, att Riksdagens rätt skall på ett viktigt område kringskäras, genom dess utrensning af de element, hvilka icke vilja vara med på den vägen. Allt detta skall bidraga till att ytterligare, både inom denna kammare och inom landet, erinra vänsterns olika grupper om nödvändigheten af att hålla tillsammans mot en regering och ett parti, hvilket icke ens skyr att förgripa sig på Riksdagens gamla rättigheter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att göra några randanmärkningar till den diskussion, som här förts. Jag kan därvid icke gå in på hvart och ett särskildt yttrande, som jag kunde hafva anledning att beröra, men jag skall i stället samla mitt uttalande kring några hufvudsynpunkter, som synas mig böra klargöras.

Jag vill därvid först säga, att när det är fråga om att fastställa innebörden af ett lagrum — och här har ju tvistats om hvad 46 paragrafen i riksdagsordningen innehåller — så måste man till en början taga saken rent objektivt. Därmed menar jag, att man måste se till hvad lagrummet i och för sig innehåller, men se bort ifrån hvad man tycker, att det borde innehålla, eller förhållandena kunde göra önskvärdt, att det innehölle. Sedan man fullföljt denna undersökning och fått klart för sig, hvad lagrummet i verkligheten innehåller, så blir det en senare omsorg att se till, hur man skall reda sig med detta innehåll under de faktiska omständigheter, som kunna föreligga.

Om jag vill söka den reella innebörden af ett lagrum, är det en gammal känd sak, att jag knappast har någon säkrare källa än dess historiska tillkomst. Redan de gamla domarreglerna inskärpa detta, då de säga, att domaren skall »akta på, hvad hans uppsåt var, som lagen gjorde». Kommer jag på denna väg till en viss innebörd af ett lagrum, skall det vilja mycket starka skäl till för att kunna säga, att lagrummet innehåller något annat. Det finnes, så vidt jag vet, knappast mera än en omständighet, som kan berättiga till en sådan slutsats; den nämligen om lagen *expressis verbis* säger något

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

annat, än hvad lagstiftaren menat, d. v. s. om det föreligger ett redaktionsfel.

Om detta tillämpas på 46 paragrafen riksdagsordningen, och om den historiska utredningen gifver vid handen — såsom den enligt min uppfattning gör, och som också här från olika håll har erkänts — att år 1809 var syftet och meningen den, att paragrafen skulle angifva vägen, på hvilken ett utskott hade att erhålla upplysning af Konungens ämbets- och tjänstemän — om det är så, säger jag, så kunna icke senare inträffade yttre förhållanden föranleda, att man i detta lagrum får inlägga en annan mening. Det går icke an att säga, att ett lagrum år 1809 betydde ett, men senare ett annat, därför att under tiden en praxis uppkommit och utvecklat sig vid sidan af lagrummet.

För öfrigt vill jag med afseende härpå säga, att det verkligen icke öfverensstämmer med våra grundlagars sätt att uttrycka sig, att när en grundlagsparagraf anvisar en viss väg, en viss form för ernåendet af ett visst syfte, så skulle detta betyda, att man *kan* använda den vägen, om man så vill, men lika väl någon annan väg, som man möjligen finner bekvämare. Så uttrycka sig icke våra grundlagar.

Men jag går vidare och säger i öfverensstämmelse med den uppfattning, som blifvit uttalad af hans excellens herr statsministern, att ett lagbud aldrig kan fullt och helt afvinnas sitt innehåll, om det läses allenast för sig, det bör ock ses i ljuset af de andra lagrum, som kunna vara belysande för det, och speciellt sådana som äro af lika valör, d. v. s. i förevarande fall andra grundlagsbud. Då hafva vi att gå till tryckfrihetsförordningen, som lägger på bordet såsom en allmänhetens egendom en mängd handlingar, som utskotten kunna hafva behof af, och af hvilka upplysningar i många afseenden stå att hämta. Det är klart, att hvad som på sådant sätt är allmänhetens egendom äfven är utskottens egendom. På annat sätt kan jag icke förlika dessa två paragrafer med hvarandra.

Men så kommer vidare praxis. Nu vill jag säga, att man på lagskipningens område i allmänhet bör tillerkänna praxis en vikt, som alldeles icke får underskattas. Gäller detta i fråga om praxis i vanliga fall, så gäller det ännu mera i fråga om konstitutionell praxis, och det är helt naturligt. Under nya förhållanden och nya situationer behöfver praxis komma till hjälp för att på bekvämaste och enklaste sätt reda sig med åtskilliga förekommande frågor, som den konstitutionella lagstiftningen, hvilken, om någon, bör vara stabil, ännu ej hunnit att fullt anpassas för. Därför skulle det vara lika oriktigt, som det vore oklokt och onödigt, att bryta med en sådan praxis, dock att den icke kan utveckla sig till en sådan punkt, att den sätter andra, lika viktiga statsintressen i fara.

När denna konstitutionella praxis har börjat, är jag icke i tillfälle att konstatera. Man har, som professor Edén uttalat, svårt att kunna framleta det ur riksdagshandlingarna. Jag vet således icke, huruvida denna praxis förefunnits före och på 1860-talet eller ej. Men äfven om den då förefunnits, så kan detta icke läggas till grund för den

mening, som professor Edén velat göra gällande, nämligen att den redaktionsändring, som då vidtogs beträffande 46 paragrafen riksdagsordningen, äfven skulle innebära en ändring i sak. Det är icke så, ty den historiska utredningen som föreligger om tillkomsten af dessa ändringar i uttrycken visar enligt mitt förmenande oförtydligt hån på, att det icke var fråga om annat än en redaktionsförändring.

Nu kommer jag till det som är den ömma punkten. Jag sade, att konstitutionell praxis respekteras och bör respekteras, intill dess den när en punkt, då den kan blifva en fara för andra, viktiga statsintressen.

Jag kan icke neka till, att vi hade den uppfattningen, att praxis var på väg att gå uti den riktningen, då den mycket omtalade ordern till militärbefälet utfärdades. Och det är anledningen till, att regeringen i det fallet — och något annat är det icke fråga om, ty så vidt jag vet har det ej förekommit, att regeringen på annat sätt ingripit emot ifrågavarande praxis — ansåg sig böra erinra de militära tjänstemännen om innehållet i § 46 riksdagsordningen.

Jag kanske bör säga något mera i denna del. Vår statsförfattning ställer Konung och Riksdag som två jämbördiga statsmakter, hvar med sitt noga begränsade verksamhetsområde och med i grundlagen utstakade former för samfärdseln dem emellan. En af dessa former, mina herrar, innehålles i § 46 riksdagsordningen. Om det nu tillkommit en långvarig praxis, som vid sidan af denna paragraf skapat ett annat förfaringsätt, och om Riksdagen för sin del icke finner det statsrättsligt betänkligt att använda denna praxis, reagerar icke regeringen häremot, förrän det kommer till den kritiska punkt som jag förut antydtt dock finnes. Jag ber sålunda att få anmärka gentemot herr Branting, att det här alldeles icke är fråga om, att regeringen på något sätt vill göra det allra ringaste intrång på Riksdagens rättigheter. Nej, det aktar sig nog regeringen för. Men hvad vill den då göra? Jo, den vill uppehålla de i grundlagen uppdragna gränslinjerna mellan statsmakternas behörighetsområden och, om praxis är på väg att öfverskrida dessa rämärken, erinra om, att en gräns finnes och att man bör akta sig för att gå öfver densamma.

Jag vill nu här också infoga en anmärkning, som jag ber att rätt kraftigt få understryka. Det är, att jag icke ett ögonblick ifrågasätter, att ett sådant öfverskridande af den kritiska punkten skulle ske afsiktligt eller medvetet. Förvisso är jag öfvertygad om att Riksdagen och dess utskott äro angelägna att hålla sig inom de af grundlagen uppdragna rämärkena för sina maktområden lika mycket som Kungl. Maj:t. Vidare kan det icke bestridas, att det understundom kan bli föremål för tvifvel och olika meningar, huruvida i ett visst fall faran för öfverskridande föreligger eller icke. Men detta inverkar icke på den principiella fråga, som jag här velat taga upp. Man frågar naturligtvis: hvilken är den kritiska punkt, hvarutöfver regeringen icke kan tillåta, att en samfärdsel äger rum? Ja, hans excellens herr statsministern har utvecklat den saken, och jag har att hänvisa till hans yttrande. Men om jag skulle söka

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

omsätta det svaret i en enkel och lättfattlig formel, så tror jag, att jag skulle komma ungefär åt rätt håll, om jag ställde svaret i samband med de två frågorna, hur det *är* och hur det *bör* vara.

Om ett utskott frågar, hur det *är*, så har Kungl. Maj:t bra liten anledning att reagera mot att våra tjänstemän fortfarande som hittills svara fullt och öppet på en dylik fråga. De må således utan att afvakta någon direkt anbefallning från Kungl. Maj:t meddela alla de upplysningar, anvisningar och utredningar, som angå faktiska förhållanden och kunna lämnas inom ramen af deras tjänsteplikt och utan intrång på deras statstjänst. Men blir det fråga om upplysningar på ett område, där en tjänsteman af sin tjänst är bunden till tystnadsplikt — och det händer ofta, att utskotten vilja ha sådana upplysningar — eller om en utredning af den vikt och omfattning, att den i afsevärd mån skulle inkräkta på tjänstemannens arbetstid, då är det icke mer än rätt och billigt, att utskottet går till Kungl. Maj:t och anhåller om utfärdande af befallning för vederbörande tjänsteman att gå utskottet tillhanda, och då får han naturligtvis en sådan befallning.

På annat sätt ställer sig emellertid saken, om ett utskott vill veta, hur det *bör* vara, d. v. s. om det önskar, att en tjänsteman skall ställa sina insikter, sitt omdöme eller sitt arbete till utskottets förfogande för att göra upp nya förslag, exempelvis att omarbete ett lagförslag, som af Kungl. Maj:t är framlagdt eller att bestämma om nya fartygstyper, kasernbyggnader, lönereregleringar o. s. v. Då bör tvifvelsutän om sådan kommunikation icke äga rum utom i den ordning, som § 46 riksdagsordningen utstakat. Ett annat förfaringsätt på denna punkt innefattar otvifvelaktigt en fara för en förskjutning af de konstitutionella maktlinjerna, och det får Kungl. Maj:t ej låta passera oanmärkt.

Jag har nu sett denna fråga väsentligen från Kungl. Maj:ts och regeringens synpunkt. Men den kan ju också ses från den enskilde tjänstemannens synpunkt. Det kan vara skäl att erinra om hurudan hans ställning är, och då borde jag kanske först erinra om hurudan denna är gentemot hvarje annan medborgare, han må vara privatman eller riksdagsman. Om en sådan vänder sig till tjänstemannen för att få en upplysning, en utredning eller ett yttrande i saker, som angå hans tjänst, så har tjänstemannen sin ställning olika bestämd i tre fall. Det finns ett område, där han har rätt och plikt att tillhandagå med de upplysningar, som önskas. Det området bestämmes af tryckfrihetsförordningen och instruktionerna för alla dessa tjänstemän, som äro satta att tillhandagå allmänheten med upplysningar, såsom registratorer, aktuarier o. s. v. Det finnes vidare ett område, där han har rätt att tillhandagå med upplysningar, men där han icke har någon plikt, ett stort mellanområde, där i våra dagar tjänstemännen visa det allra största tillmötesgående, men någon plikt ålägger dem icke vår författning i detta afseende. Det finnes slutligen ett område, där tjänstemannen sitter inne med kunskap om saker och förhållanden, som han icke får låta komma till utomståendes kännedom.

Detta gäller om en tjänstemans förhållande till enskilda. Nu säger man, och det har ju anmärkts under debatten, att det är bra egendomligt, om en tjänsteman skulle ha en annan ställning gentemot utskotten, än den han har gentemot den enskilde medborgaren eller enskilde riksdagsmannen, låt vara att denne är utskottsledamot. Ja, det må så vara, men vår statsrätt är byggd på sådana grunder. Utskotten äro dock delegationer af Riksdagen, af den ena statsmakten. det får man icke glömma, och, då en tjänsteman träder i beröring med dessa, är han icke längre den enskilde tjänsteman, som privat konfererar exempelvis med en riksdagsman eller en utskottsledamot. utan han står som en lem i administrationen, hvilken träder i förbindelse med den andra statsmaktens delegationer.

Om jag ser frågan ur rent reell synpunkt, synes mig den ordning jag sökt antyda vara i statsrättsligt hänseende ganska väl afvägd. Den sätter utskotten i tillfälle att få allt det biträde, allt det arbete. alla de upplysningar, som de vilja ha utan annan omgång och andra svårigheter än som oundgängligen betingas af hänsyn till den andra statsmaktens i grundlagarna utstakade rätt. Och å andra sidan tryggar den Kungl. Maj:t för att icke sättas ur spelet, då det gäller frågor om hur en viss sak bör ordnas. Att Riksdagens utskott härigenom fått en starkare och förmånligare ställning än den enskilde riksdagsmannen anser jag ligga i öppen dag, såsom redan förut blifvit uttaladt.

Jag vill sluta med att säga, det ingen kan ha mera öppen blick än den nuvarande regeringen för önskvärheten och den stora nyttan af ett intimare samarbete mellan regering och Riksdag. Och ingen kan heller vara lifligare besjälad af den önskan, att ett sådant samarbete måtte till det allmännas bästa kunna befrämjas. Utskotten kunna därför vara förvissade om, att äfven mycket långt gående önskningsar från deras sida om administrationens biträde till underlättande af det arbete de ha att fullgöra skola tillmötesgå. Men icke främjes en sådan utveckling därigenom att en praxis, emot hvilken i och för sig intet är att erinra, utsträcker öfver nya områden, där den innebär fara. Naturligtvis kommer sådant att ytterligare skjuta undan och försvåra uppnåendet af det samarbete mellan regering och utskott, som otvifvelaktigt bör uppställas såsom ett eftersträfvansvärdt önskemål.

Herr Johanson i Mossebo: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, om icke herr Branting gifvit direkt anledning härtill. Jag ber då att få framhålla som min uppfattning i frågan, att den blifvit tämligen förvanskad från första början genom de uttalanden i tidningarna, som gjort den till en så stor fråga, att den till och med blifvit betraktad som en kabinetsfråga. Förhållandet var det, att, då utskottet fick herr Palmes motion till behandling, det ju hade sig bekant, att underofficerarne bildat en förening och att denna utfärdat särskilda stadgar, som af chefen för landtförsvarsdepartementet blifvit godkända. Under sådana förhållanden ansåg utskottet, att det skulle vara nyttigt för den utredning som det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hade att lämna, om det kunde få kännedom om dessa stadgars innehåll. För detta ändamål lämnade utskottet friherre Palmstierna i uppdrag att införskaffa detta underofficerssällskaps stadgar. Friherre Palmstierna vände sig till fanjunkare Ekström och anhöll, efter hvad han inom utskottet sagt, att denne fanjunkare skulle lämna adress på någon underofficer, som kunde lämna upplysning om eller tillhandahålla utskottet underofficerssällskapets stadgar. Af hvad tidningarna berättat om saken ha vi sett, att fanjunkaren gått till regementschefen och sagt, att han af friherre Palmstierna blifvit anbefald att inkalla en eller flera underofficerare, för att dessa skulle träffa samman med friherre Palmstierna. Hvilken af dessa herrar, som talat sanning, om det är friherre Palmstierna, som gjort det, — hvilken inom utskottet sagt, att han endast bedt om ett sådant utlåtande, som utskottet begärt — eller om det är fanjunkare Ekström, som lämnat riktig uppgift, allt detta lämnar jag därhän, ty det får man kanske aldrig någon klarhet uti: därom må de själfva tvista.

Att utskottet härvidlag begärde denna upplysning af underofficerssällskapet bör man icke så mycket förundra sig öfver, som ju praxis under långliga tider utvecklats sig därhän, att utskotten ansett sig berättigade att begära utredningar från vederbörande verk och korporationer, utan att man behöft gå till den regeringsledamot, som fått i uppdrag att lämna upplysningar till Riksdagen. Utskottet trodde icke, att det härvidlag skulle begå något konstitutionellt oriktigt eller bryta mot grundlagens innebörd. Det har sedermera ansetts, att så skett. Utskottet var å sin sida icke belåtet med det svar, som gifvits. Men vi måste finna oss däri i afvaktan på, huruvida genom svaret å ordförandens inom utskottet interpellation till regeringen Riksdagen skulle afklippas från alla möjligheter till direkta upplysningar och om sålunda utskottet enligt regeringens tanke handlat oriktigt. Ja, detta svar ha vi i dag från herr statsministern fått. Och däraf framgår, att det icke alls är regeringens mening att afklippa den hittills rådande praxis, utan har herr statsministern mer än en gång under sitt anförande tillkännagifvit, att regeringen icke det ringaste vill lägga hinder i vägen för utskotten att få dels sådana upplysningar, som de enligt tryckfrihetslagen äro berättigade att erhålla från ämbetsverk och inrättningar, och dels öfriga upplysningar, som icke på ett eller annat sätt kunna ingripa i förvaltningen så långt att det skadar disciplinen eller dylikt.

Under sådana förhållanden var det jag instämde med herr Jansson i Djursåtra, därför att jag ansåg, att Riksdagen borde vara belåten med det svar man fått af herr statsministern. Att herr Branting uttalat sin förundran öfver att äfven jag instämt i ett sådant yttrande, som herr Jansson i Djursåtra haft, förvånar åter mig på det högsta. Men skulle det uttalandet gå ut på detsamma, som vi ledsamt nog hörde utskottets ordförande framhålla, då han förklarade sig anse som en förrädare den, hvilken ställde sig på en annan ståndpunkt i denna fråga än utskottet eller majoriteten i

kammaren, så underkastar jag mig gärna att bära förrädaretiteln. Jag anser mig icke böra blotta några interiörer från utskottet, men jag vill dock säga, att jag står i vissa fall ganska ensam där, så att jag kanske får det betyget af utskottet också, att jag är en förrädare, men som sagdt jag underkastar mig det gärna.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Sålunda är jag fullt tillfredsställd med det svar, som här afgifvits af hans excellens herr statsministern, alldenstund regeringen icke i minsta mån vill lägga hinder i vägen för den praxis, som hittills utvecklats sig, hvarför jag, herr talman, vidhåller det instämmande, som jag nyss gjorde.

Som tiden var långt framskriden och flere talare anmält sig för yttrandes afgifvande, åtskildes kammarens ledamöter härefter kl. 4.35 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdadt anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.